

Alte Drucke

**MATTHÆI || GRIBALDI MOPHAE || Iurisco[n]sulti Cheriani,
in celebri || Valentinorum gymnasio || iura ciuilia
enodantis, || de methodo ac ratione ...**

Gribaldi, Matteo

Lugduni, 1541

MATTHAEI GRIBALDI IVRIS CONSVLTI CHERIANI DERatione studendi Liber
secundus.

Nutzungsbedingungen

Die Digitalisate des Francke-Portals sind urheberrechtlich geschützt. Sie dürfen für wissenschaftliche und private Zwecke heruntergeladen und ausgedruckt werden. Vorhandene Herkunftsbezeichnungen dürfen dabei nicht entfernt werden.

Eine kommerzielle oder institutionelle Nutzung oder Veröffentlichung dieser Inhalte ist ohne vorheriges schriftliches Einverständnis des Studienzentrums August Hermann Francke der Franckeschen Stiftungen nicht gestattet, das ggf. auf weitere Institutionen als Rechteinhaber verweist. Für die Veröffentlichung der Digitalisate können gemäß der Gebührenordnung der Franckeschen Stiftungen Entgelte erhoben werden.

Zur Erteilung einer Veröffentlichungsgenehmigung wenden Sie sich bitte an die Leiterin des Studienzentrums, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

Terms of use

All digital documents of the Francke-Portal are protected by copyright. They may be downloaded and printed only for non-commercial educational, research and private purposes. Attached provenance marks may not be removed.

Commercial or institutional use or publication of these digital documents in printed or digital form is not allowed without obtaining prior written permission by the Study Center August Hermann Francke of the Francke Foundations which can refer to other institutions as right holders. If digital documents are published, the Study Center is entitled to charge a fee in accordance with the scale of charges of the Francke Foundations.

For reproduction requests and permissions, please contact the head of the Study Center, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

urn:nbn:de:gbv:ha33-1-150895

MATTHÆI GRIBALDI IVRIS

CONSULTI CHERIANI DE

ratione studendi Liber

secundus.

Tsi librū (qui axiomatū
iuris inscribitur) seor-
sum edidimus, in quo &
materiales & morales re-
gulæ plenissimè cōgerun-
tur, nec mei fuerit insti-
tuti hūc tractatū, qui stu-
dendi methodū cōplecti tātum debet, alienis doti-
bus onerare, precibus tamē multorū adactus, qui
integrum uolumen usque adeò morari non po-
tuerunt, aliquot axiomata, exempli magis, quàm
explendi uoluminis gratia subiunxi. Atque id sa-
nè inuitus feci, & eò minus libenter, cū quod
nullius ingenij, sed pauci admodum laboris opus
esse perspicerem, tum quod in animo haberē ipsa
enuntiata seu axiomata, in latiniorem formulam
reducere, priusquàm emitteretur. Postea quā
uerò res aliter cēsit, & parendi necessitate deui-
ctum hoc ipsum me præstare oportuit, omnes ora-

n tos ue

tos uelim omnia ut boni consulant. Affèrent cer-
 tē hęc utilitatem aliquam tum in legendo, tum
 disputando, dum tamen suo loco adducantur, &
 ad eam, de qua agitur, materiā rectē adaptentur.
 Euoluantur quæso Dini, Cini, Bartoli, Baldi, Si-
 gnorolli, Alberici, Saliceti, Raphaëlum, Pauli, Im-
 mole, Romani, Aretini, Alexātri, Decij, Senēsii,
 Ticimensium, & deniq; modernorum omniū com-
 mentaria: inuenietur profectō subtile nihil, nihil
 elaboratum, ingeniosō ue lectore dignū, nisi quod
 huiuscemodi enūtiatis fuerit illustratū. At uerō
 quemadmodum in grauibus uiris sales, ac dicteria
 suis locis, & horis emissa uehementer arident,
 quæ si alieno tēpore effluerint, frigida omnino,
 atq; insipida uidebuntur: sic horum axiomatum
 usus ita temperādus est, ut non nisi opportuno lo-
 co, & pro rei necessitate succurrant. Ad hunc
 sanē usum Serbidius, Scæuola, Domitius, Vlpia-
 nus, & Iulius Paulus legum coriphei, suos regu-
 larū libros scriptitarunt. Neratius Priscus quin-
 decim, Aelius Martianus quinq;, Sextus Pompo-
 nius unum, Titius Caius unum, Herennius Mode-
 stinus decem, Licinius item Ruphinus unum su-
 præ. x x. reliquerunt. Atq; utinam pretiosissima
 illa supellex, pro tot opimionum repertorijs, quæ
 hodie passim constantur, nobis reseruata fuisset.
 Non obijcerent nobis quidam, apud legum pro-
 fessores, plus auctoritatem quàm rationem ualere.

Sed

Sed de his satis. Loci axiomatum quos ut magis frequentes ac generales eligendos putauimus hi ferme sunt. Actus, Bonum, Malum. Benignitas, Aequitas, Rigor. Causa, Causatum, Effectus. Correctio. Determinatio, Dispositio. Extentio. Exemplum. Expressum, Tacitum. Factum. Fauor, Odium. Forma, Sollemnitas. Frustrà. Genus, Species. Lex. Multa, Ordo. Paria sunt. Principium, Finis, Infinitas, Exitus. Publicè interest. Qualitas, Accidens, Subiectum. Ratio. Verbum, Veritas, Falsitas, Opinio. Voluntas, Mens, Intentio, Propositum. Vltimum.

TRANSCENDENTIA naturalia.

Ens, Vnum, Res, Bonum, Verum.

Prædicabilia.

Genus, Species, Differentia, Proprium, Accidēs.

Prædicamenta.

Substantia, quantitas, qualitas, ad aliquid, ubi, quando, situs, habere, facere, pati.

Transcendentia legalia.

Ius, Bonum, Aequum.

n 2

Prædica

Prædicabilia.

Mens, Dictum, Factum.

Prædicamenta.

Causa, persona, locus, tempus, qualitas, quantitas, euentus. l. aut facta. de poenis.

Causa, locus, tempus, personaq; qualeq; quantumq;

Euentusq; hominum hæc omnia facta regunt.

Genus.

Dialecticis Animal, Iuriscōsultis homo.

Species.

Dialecticis Homo, Iuriscōsultis Titius, Pāphilus.

Indiuiduum.

Dialecticis Sortes, Plato. Iuriscō. seruitus omnis dempto usufructu.

Legis uirtus.

a Imperare, Imperare^a, Vetare, Permittere, Punire.b Vetare, Vergilius. Tu regere imperio^b populos Romane memento:c Permittere, Hæ tibi erunt artes, paci^cq; imponere morem,^cd Punire, Parcere^d subiectis & debellare superbos.

Subie

Subiectum Iuris.

Contractus, Vltima uoluntas, Iudicium.

Ordo iuris per decem gradus.

Mens & consensus hominis.

Ex consensu, dicta aut facta.

Ex dictis factis'ue contractus, uel quasi.

Ex contractu, uel quasi obligatio.

Ex obligatione actio.

Ex actione forma, seu facultas agendi.

Ex forma agendi iudicium.

Ex iudicio sententia.

Ex sententia executio.

*Ab executione, salus reipublicæ & priuatorum
quies.*

Initium & finis sapientiæ,

timor & amor Dei.

n s

Actus

A C T V S.

Actus non ab euentu, sed à causa iudicatur.
 l. uerum. & l. qui iniuriæ. de furt. l.
 si seruus. §. & si puerum. ad. l. aquil.

Actus regulatur à fine in quem dirigitur. l. si is
 qui in aliena. uer. nemo enim. de acqui. re. do.
 d. l. uerum. de furt.

Actus quantūcūq; fauorabilis, contrà uolunta-
 tem agentis minimè sustinetur. l. si idem ser-
 uus. de lega. ij. l. si cui pure. in fi. princ. ad tre-
 bellia. l. uerbis. ubi doc. de uulga. & pupil.

Actus agentium sunt in patiēte bene disposito. l.
 1. C. de hære. insti. l. in omnibus. ij. de actio. et
 obli. l. si ego. 1. si cert. petā.

Actus purus plenior est conditionali. l. si ita scri-
 ptum. ij. de heræ. insti.

Actus qui purè ualere nō potest, resoluitur in cō-
 ditionalem. l. si hereditas. §. si furiosus. & §.
 sequen. de testa. tutel.

Actus conditionalis, non nisi impleta conditione
 perficitur. l. hæc uenditio. in prin. de contra-
 hen. emptio.

Actus qui ex capite ualido & inualido geri po-
 tuit, simpliciter factus ex ualido processisse
 præsumitur. Roma. sing. 15. per tex. in. c. nisi
 de præben.

Actus simpliciter gestus, censetur factus eo mo-
 do

do quo debuit. l. gallus. §. quidā rectē. de lib.
 & posthu. l. si hereditas §. seruus alienus. de
 testa. tutel.

Actus etiam nullus quandoq; pœnam sustinet. l.
 nemo martyres. iunc. glo. C. de sac. san. eccle.
 l. eum qui duas. C. de adulte. Bar. in. l. ubi pa=
 ctum. de transac.

Actus geminatus plus operatur, quam simplex. l.
 cum scimus. §. 1. C. de agri. & censi. lib. x.

Actus naturalis efficacior & potentior est uiolē
 to. Bar. in. l. & per iusiurandum. §. qui ita. de
 acceptil.

Actus iudicialis potentior est extraiudiciali. l. pa
 cta nouissima. C. de pac.

Actus iocosus non disponit. l. diuus. de mili. testa.
 l. si. de testamen. l. sicut. C. de lib. cau.

Actus simulatus nullius est momenti. l. simulatē.
 de rit. nuptia.

Actus attribuitur disponēti nō exequenti. l. unū.
 §. 1. de leg. ij. deci. in cōsi. 25 1. in causa mag.
 col. ij. uersic. quia ad hoc respōdetur. uol. ij.

Actus fatalis non releuat, ubi uoluntas desidera=
 tur. l. 1. in fi. de conditio. & demonstratio.

Actus quantūcūq; pius & fauorabilis, in alte=
 rius præiudiciū nō subsistit. insti. quib. manu=
 mis. non li. in princi.

Actus necessarius magis excusat quàm uolunta=
 rius. l. qui insulam. in princi. locati.

Actus à iuris necessitate dependens, non secundū
hominis uoluntatem, sed iustum arbitrium re
gulatur. l. si arrogator. §. sed an impuberi.
de adoptio.

Actus non dicitur illi praeiudicialis, cui non prin
cipaliter, sed in consequentiam praeiudicat.
glo. fi. in. c. quamuis. de pac. lib. v. 1.

Actus sequens, praecedentem intentionem decla
rat. l. si hi qui. C. de adulte. §. pauonum. insti.
de re. diui. Bar. in. l. cetera. §. fi. de lega. 1.

Actus iuratus, ualet meliori modo quo potest. l.
cum pater. §. filius matrem. de lega. ij.

Actus si non ualet eo modo quo fit, nec ualet eo
modo quo potest. l. 1. de iu. codicil.

Actus inuoluntarius premium nō meretur. l. ita
tamen. §. qui suspectam. ad trebellia.

Actus necessarius nullum habet meritum. l. rem
legatam. de adimē. lega. l. unum ex familia. §.
1. de lega. ij. l. proximē. de rit. nuptia.

Actus qui potest sine certa solennitate expediri,
licet illa solennitas minus legitime interue
niat, non uitiatur. l. 1. in princi. C. de re. uxo.
actio. Angel. in. l. qui testamento. §. per con
trarium. de testa.

Actus etiam inualidus, ab agente non impugna
tur. l. post mortem. de adoptio.

Actus momentaneus non est considerandus. l. qui
sic. de solutio. l. quicquid calore. de regu. iur.

Actus ne

Actus necessarij interpositio, non impedit continuationem. l. continuus. in prin. de stipulatio.

l. heredes. §. si. de testa. l. cū antiquitas. C. eo.

Actus nullus nullum parit effectum. l. si aut nullum. C. de legiti. hære. l. non dubiū. C. de legi.

Actus & potentia simul esse non possunt. §. sic itaq; insti. de actio.

Actus potētiam excludit. l. si ita fuerit. uersic. nō enim. de manu. test.

Actus in dubio, ex causa magis necessaria factus intelligitur. l. cū ex pluribus. de solutio.

Actus non habens effectum secundum intentionē disponentis, reiterari debet, dōnec consequatur effectum. Bald. in. l. inuitus. circa fi. C. de procurato.

Non ualet actus cuius effectus in tempus prohibitum confertur. l. quod sponsæ. C. de dona. ante nupti.

Actus ambigui, eandem ferè naturam, uel promiscuam habentes, ex signis & accidentibus distinguntur. l. illud. §. tractari. de iu. codicil. l. seia. de dot. prælega. l. non codicillum. C. de testa. Oldra. consil. 159. ex præsentī. in princ.

Actus in dubio, magis proprio, quàm alieno nomine factus reputatur. l. & magis. de solutio.

Actus in dubio, factus censetur loco & tempore licitis. Bar. & docto. in. l. non solum. §. sed ut probari. de no. ope. nuntia.

n s Actus

Actus in dubio, censetur potius ex causa necessaria, quam uoluntaria factus. l. Aristo. §. 1. de iu. delibe. l. pater filium. in fi. ad. l. falcid. l. miles. §. fi. de adulte. l. proximè. de rit. nuptia. l. si cùm dotem. §. si pater. solu. matri. l. huiusmodi. §. cùm pater. de lega. 1.

Actus à digniori sui parte denominatur. l. 1. in princ. ubi glo. & docto. de stipulatio.

Actus non à confirmato, sed à confirmante denominatur. l. testamento. 1. de testa. tutel. l. si quis priore. ad trebel.

Actus non à faciente, sed ab eo cuius contemplatione fit nominatur. l. profectitia. in prin. de iu. dot.

Actus coeptus in conditionibus etiam fauorabilis causæ, pro completo non habetur. l. arethusa. de sta. homi. Nam causa quantumcunq; fauorabilis, formæ defectum non excusat. l. cùm hi. §. si prætor. de transac. Bal. consil. 324. punctus. uol. 2.

Actus annullatio pœna est agenti. l. turpia. in prin. de lega. 1. l. senatus. de contrahen. emptio. l. nō dubium. C. de legi. l. fin. C. de posthu. hære. institu.

Actus perueniēs ad casum, à quo nō potest incipere uitiatur. l. pluribus. §. & si placeat. de stip.

Actus consumatus non uitiatur, licet perueniat ad casum suo principio repugnātem. l. si quis alicui

cui. de acquir. hære. l. si gaudentius. C. de contrahen. emptio. l. patre furioso. de his qui sunt sui uel ali. iur.

Actus perfectus per contrarium euentum non rescinditur. l. donationes. de donatio.

Actus contra legis prohibitionem factus, nec effectum habet, nec nomen ullum meretur. l. si. C. de senten. ex pericu. recitan. l. nō dubium. C. de legi.

Actus indiuiduus unico contextu perfici debet. l. heredes palam. §. si. de testa. l. 1. §. 1. & l. continuus. in princ. de stipulatio.

Propter unitatē finis & effectus, idē actus reputatur. l. qui pupillā. §. si. & l. uim passam. §. incesti. de adulte. Angel. in l. hos accusare. §. lege iulia. in fi. de accusatio.

Actus facti plenior est quā uerbi. l. nostram. ibi siquidē testator. C. de testamen. iunc. §. pen. insti. quib. mod. testa. infir. c. degradatio. de pœnis. in v. 1.

Actus peccās in forma redditur nullus. l. cū hi. §. si prætore. de transac.

Actus peccans in materia, ualet meliori modo quo potest. l. si unus. §. si acceptillatio. de pactis. Bar. in l. 1. in fi. prin. de uulga.

Actus attribuitur ordinanti, non exequenti. l. ij. §. omnia. C. de uete. iur. enucle. §. cūq; hoc. in proë. insti.

Actus

Actus non à nomine, sed ab effectu iudicatur. l. insulam. de præscrip. uer. l. cum manu sata. §. si. de cōtrahen. emptio. l. si olei. iunc. glos. C. loca. latè Ias. in. l. non codicillū. C. de testa.

Actus qui re integra ualere non potest, per consumptionem reconciliatur. l. si à furioso. si cert. peta.

Actus appellatione uenit ualidus, nō inualidus. l. si se. §. condemnatum. de re iudica.

Actus inualidus & nullus equiparantur. l. si aut nullum. C. de legiti. heredi.

Actus appellatione uenit purus, non conditionalis. l. i. §. biduum. iunc. glo. quan. appel. sit.

Actus conditionalis non est propriè talis. l. i. de donatio. l. si hominem. in fi. de ususcapio.

Actus fauorabilis uel odiosus, iudicatur secundū principalem agentis intentionem. l. qui exceptionem. de conditio. inde.

Actus incontinenti facti, censentur inuicem cor= respectiui. l. si uentri. §. in bonis. de priui. credito. l. lecta. uersic. dicebam. si cer. peta. Bald. in repeti. l. petens. col. penul. C. de pac.

Actus plures unico contextu facti, pro uno iudicantur. Curti. consil. 54. super duobus. col. i. in fine.

Actus efficaces fieri nequeunt, nisi legum forma obseruata. l. i. in prin. de stipulatio. l. traditio nibus. C. de pac.

Ad

Ad perficiendum actum, requiritur etiam habilitas instrumenti. l. i. §. ceterum. de acqui. pos.

Actus qui multiplici intentione geri potest, debet ab agente premissa protestatione declarari. l. at si quis. §. sed interdum. uersicu. oportet. de religio. & sumpti. fu.

Actus nullus propter inhabilitatē agentis, superuenienti habilitate non confirmatur. l. si minor. de ser. expor. c. si eo tempore. de rescrip. in. vi. pulchrè Deci. in consil. 661. in casu. in si. uol. iiij.

BONVM, MALVM.

Bono melius inuenitur. l. ubi aut. de stipulatio. Non sufficit abstinere à malo, nisi fiat quod bonum est. l. in illa. de stipulatio.

Malum facere uidetur qui non studet ad bonum. l. qui liberos. in fin. ubi glo. de rit. nuptia.

Bonum publicum, priuatorum commodis anteponitur. §. sancimus. in auc. de resti. & ea quæ pa. in xi. mense.

Bonarum mentium est culpam timere, ubi culpa non adest. cle. exiui. §. quia uerò plerunq. de uerb. signifi. c. ij. de obserua. ieiuni.

Vbicunque agitur ex bono & a quo, non est curandum de apicibus iuris. l. si fideiussor. §. quædam. ubi Bar. mādati. c. dilecti. ubi glo. extra. de iudi.

de iud.

Bona arbor bonos fructus facit, mala uerò bonos
facere non potest. l. quòd si nolit. §. qui manci-
pia. ubi glo. de edil. edic.

Bonum ex malè gesto proueniens, non excusat de
linquentem. l. iij. §. in bello. de re milita. c. re-
legentes. 23. quæstio. 5.

De duobus malis minus est eligendum. c. duo. 13.
distinction. l. quoties. de regu. iu.

Minus malum comparatum ad maius, habet ratio-
nem boni. c. iurauit. 22. quæstio. 4.

Boni mores diuitijs omnibus præferuntur. §. fin.
insti. de suspec. tuto.

Bonum prohibetur ratione mali consequentis. c.
ita ergò. & ibi glo. 1. 22. quæstio. 1.

Propter bonum quod ex malo aliquo sequitur, ip-
sum malum toleratur. c. deniq. 4. dist. c. nerui.
circa fin. 13. dist.

In dubio potius bonum quàm malum præsumi de-
bet. l. cum creditor. de furt. l. meritò. pro soc.
Alex. consil. 127. uol. 4.

Bonum est honesti uiri nomen assumere. l. facta. §.
si uerò nominis. ad trebellia.

Bonum est uitandum si ex illo potest descendere
malum. Abb. in. c. cum ab omni. in. 2. not. de
uit. & hone. clerico.

Et sic nota mirabile, quòd malum in potentia,
excludit bonum in actu. Et ideo melius
est

est stare in terminis indifferentibus, quàm
sub specie boni malum aliquod committatur.

Quoties bonum aliquod agimus, toties Deū confitemur, sic quotiescūq; uincimur à peccatis, toties Deum negamus. c. æstimant. 11. q. 3.

BENIGNITAS, AEQUITAS, RIGOR.

Benignitatis ratio, iuris rigori præfertur. l. si tibi pecuniam. in si. si cert. petat. l. si tibi. de donat.

Benignius est nocentem absolvere, quàm innocentem condemnare. l. absentem. de poen.

In re dubia benignior interpretatio sequenda est. l. proximè. circa med. de his quæ in testa. delè.

In his quæ de bono & æquo tractanda sunt, plerumque sub autoritate iuris scientiæ perniciosè erratur. l. si seruum. §. & celsus adolescens. de stipulatio.

Aequitas non scripta, scripto rigori succumbit. doct. in. l. placuit. C. de iudi. l. prospexit. qui & à quib.

Rigorofo disponenti, rigor iuris seruandus est. l. cum quidam. C. de lega.

Iustum est inherere rigori, sed iustius æquitatem amplecti

amplecti. l. si filius qui patri ibi iustus prae-
rem & c. de uulga.

Iudex aequitatem ante oculos semper habere de-
bet. l. quod si ephesi. de eo quod cert. lo.

Rigor iuris in stricta disputandi ratione consistit. l.
ita uulneratus. circa fi. ad. l. aquil.

Multa contra rigorem iuris, pro libertate & cō-
muni utilitate recepta sunt. l. generaliter. §. si
seruo pignorado. de fideicom. liberta. d. l. ita
uulneratus. in fi. ad. l. aquil.

Aequitas nouae causae, nouum remediū postulat. l.
planè ut in posses. legato. l. i. ubi Bal. C. de re
iudica.

Paria sunt dicere : haec lex procedit de aequitate,
illa de rigore : uel dicere : haec corrigit illam.
glo. ordi. in. l. cotē. §. si. de publica. Bart. in. l.
ex hac. col. i. uersicu. oppo. de. l. ex facto. de
donatio.

Benignè idem est quod iuris rigore praetermisso.
gl. in. l. si statuliberb. circa princ. de statulib.

Ubi ius deficit aequitas supplet. l. in summa. §. itē
uarius. de aqua pluui.

Rigor iuris seruatur cum secundum regulas iuris=
scripti casus deciditur : aequitas uerò cōueniē-
tia est quaedā à scriptis regulis declinans. Bar-
to. in. l. i. in fi. C. de legib.

Causa

CAVSA, CAVSA

TVM, EFFECTVS.

CAuse dignitas, causati arguit dignitatem.
 c. 2. de præben. in. s. l. restituenda. in fi.
 iunc. gl. fi. C. de aduo. diuerso iudi.

Cause & causati idem est iudicium. l. quominus.
 de flumi. l. et si amicis. ad. l. iul. de adulte.

Causa naturalis præfertur accidentali. l. qui ha-
 bent. in fi. de tutel.

Causa proxima magis attenditur quam remota. l.
 ligni. in fi. de lega. 3. l. sed si plures. §. in arro-
 gato. de uulga. & pupil.

Causa magis influit in primum causatum, quam
 in secundum. l. publius. §. 1. de conditio. & de
 monstra.

Causa secunda tantum potest, quantum ei influit
 à prima. l. si quis domum. §. 1. loca. l. peto. §.
 prædium. de lega. 2.

Cause cōtinentia diuidi non debet. l. nulli. de iud.
 c. fi. de rescrip.

Causa finalis est attendenda. l. fi. de hære. insti.

Causa debet præcedere effectum. l. penul. quæ res
 pig. ob. pos.

Causa interdum ponitur pro causato. l. hoc iure.
 §. non potest. de dona. l. naturalis. in fi. princ.
 ubi glo. in uerbo obligatio. de præscrip. uerb.

o

Causa

Causa mediata non multum remota, æquè consideratur ut proxima. l. uxori quis. in fi. de au. & argen. lega. Areti. consil. v. 1. circa fi.

Causa à suo causato minimè confirmatur. l. quod per manus. de iu. codicil.

Causa & causatum ad paria iudicantur. l. maritus. ubi Paul. & docto. C. de procurato.

Causatum suæ causæ causa esse nō potest. l. quod per manus. ubi glo. de iu. codicil.

Causa propter quam à cōmuni regula receditur, semper debet exprimi & probari. Innocen. in. c. præterea. de dilatio. est communis opin. secundū Deci. consi. 349. cōsultuit. in prim.

Causa finalis ex præfatione colligitur. l. fin. de here. insti.

Causæ appellatio intelligitur de propinqua. c. de cætero. ubi glo. 1. & Panor. de homicid.

Causa cognoscitur ab effectu. l. nō codicillum. C. de testamen.

Causa sine effectu esse nō potest. l. hæc stipulatio. §. diuus. ut lega. nomi. cauea. l. nō cogendum §. si. de procurato.

Causa semel finita amplius instaurari non debet. l. pōst quàm liti. C. de pac.

Cessante cā cessat effectus. l. adigere. §. quāuis. de iu. patrona. c. cū cessante. extra. de appellat.

Cessante causa impeditenti, cessat impedimentum. l. si chorus. §. pen. & fin. de lega. 3. l. liberorum.

berorum. §. Pomponius. de his qui not. infam.

Cessante causa priuilegij cessat priuilegium. l. timentia seio. §. usuras. de lega. 2.

Cessante causa dilationis cessat dilatio. l. si quis heres. de acqui. hære.

Cessante causa termini, cessat et terminus. l. fin. ad. l. falcid. Panor. in. c. si in prin. extra. loca.

Quicquid est causa causæ, est causa causati. l. et si amicis. ad. l. iul. de adulte.

Omne ius potentius est in causa quam in causato.

l. digna uox. C. de legi. Paul. consil. 129. uol. 1.

Fauor causæ superat fauorē rei. l. inter pares. de re iudica. c. fin. extra. eod. tit.

Sublata causa tollitur effectus. l. tutores. §. curatores. de admini. tuto.

Idem iudicamus de causa causante effectum, quod de ipso effectu. l. nihil interest. ad. l. cornel. de sica. l. quominus. de flumi.

Defectus causæ finalis uitiat dispositionem. l. fin. de testa. tutel. l. si. de hære. insti.

Dictum determinatur secundum suam causam. l. ita autē. in princ. de admi. tuto. l. cum pater. §. dulcissimis. de lega. 2.

Quando uerba dispositionis sunt ambigua, causa disponendi inspicienda est. l. uxorem. in prin. de lega. 2.

Ex causa receditur à uoluntate testatoris. l. utilitatem. de confir. tuto. l. 3. §. quamuis. et ibi Bar.

not. de admi. tuto.

Diuisa causa diuiditur effectus. l. seia mutuum. de usu.

Quando concurrunt duæ causæ, una quæ nocet, altera quæ prodest, attenditur illa quæ nocet. l. iij. §. si. & ibi Barto. ad syllani.

Concurrētibus causa quæ nocet & quæ prodest, attenditur potentior, & altera cedit. l. iij. §. si quis palam. de iur. fisci. l. as. in. l. si mater. C. de inoffi. testa.

Quando concurrunt duæ causæ, una permittens, altera prohibens, attenditur prohibitiua. l. si non lex. de hære. insti. l. si quis in graui. §. si. ad syllani.

Scire est rē per causam cognoscere. l. scire leges. de legi.

Quæcumq; ab eadem causa efficiente ad eundem effectum producuntur, sunt paris uirtutis & potentie. l. de quibus. & ibi notant Bald. & l. as. de legi.

Diuersitas causarum, diuersitatem specierum inducit. l. conuentionum. in princi. de pac. l. iij. §. genera. de acqui. pos.

Finita causa naturali, attenditur accidentalis. l. i. C. de cura. furi.

Qui causam damni dat, damnum dedisse uidetur. l. qui occiderit. §. in hac. ad. l. aquil. l. nihil in terest. ad. l. cor. de fisa.

Qui

Qui habet potestatem super causam, habet etiã
super causatum. l. de accessionibus. §. 1. de di-
uer. & tẽpo. præscrip. Portius insti. de bono.
pos. §. quos autẽ. auc. ingressi. C. de sac. san.
eccle.

Cessante causa non cessat effectus iam consuma-
tus. l. si. in prin. unde lib. l. sancimus. C. de ad-
ministra. tuto.

Sola remotio cause actus sublatiue actũ non re-
integrat. l. militis. §. fin. de mili. test. l. ij. C. de
posthu. hære. insti.

Quoties idem actus ex pluribus causis fieri po-
tuit in dubio, censetur ex causa permissa fa-
ctus, & nõ ex prohibita. §. qui autẽ. insti. de
excu. tuto. Innocẽ. in. c. in præsentia. de renũ.

Vna & eadem causa, non operatur circa diuersos
effectus. l. quod labeo. ubi Barto. not. de com-
pensatio.

Vna & eadem causa diuersis respectibus, diuer-
sos, uel etiam cõtrarios, operatur effectus. l.
si finita. §. iulianus. de dam. infec.

Res transit cum sua causa. l. si couenerit. §. si
fundus. de pigno. actio. l. alienatio. de contra-
hen. emptio.

Attenditur causa efficiens, non instrumentalis. l.
qui mihi donatum. de donatio.

Prius de causa quàm de modo quærẽdum est. l. 1.
de do. exceptio.

In causato plus uirtutis esse non potest, quàm ei
ab influentia suæ causæ procedat. c. 1. §. hoc
autem. qui feud. da. pos.

Expressio causati tacitam suæ causæ expressio-
nem inducit. l. 1. in princi. de eden. Bald. in. l. si
de proprietate. col. 1. C. si à non compe. iud.

Ex causa de nouo superueniente, licitum est ab
omni dispositione recedere. c. non debet. de
consangu. & affi. c. suggestum. de deci. l. de
etate. §. quòd autem. de interroga. actio. An
cha. consil. 83. prima facie Deci. consil. 335.
uiso consilio. uol. ij.

Effectus in consequentiam resultans, regulam cõ-
munem nõ lædit. l. si is qui duos. de libe. legat.
l. 1. de auto. tuto.

Effectus non debet attribui causæ, qua remota
idẽ subesset effectus. l. añp. ex quib. cau. maio.

Quando ad eundem effectum concurrunt causa
contingens & necessaria, attẽditur necessa-
ria, non contingens. l. conditionibus pupillus.
cõditio. & demõstratio.

Causa quæ per se sola nihil efficit, etiã in concur-
su alterius non consideratur. Bald. in. c. 1. de
gradi. succe. in feud. Angel. in. l. 1. §. solent.
quando appel. sit.

Inducta ad unum effectum, nõ debent alium, præ-
sertim contrarium, effectum operari. l. pro
herede. & ibi not. Bal. de acquir. heredi.

Duc

Duæ specialitates nunquam tolerantur ad eundem effectum inducendum. l. 1. C. de dot. promissio. Corne. consil. 128. uiso puncto. col. 1. uersicu. & insuper. uol. iij.

Ad inducendum effectum in passum uel suscipientem materiam, uirtus & potentia cause efficientis inspicere debet. Nam causa finita effectum infinitum producere non potest: & potentia cause limitata, limitatum parit effectum. l. si arrogator. de adoptio. l. iurisperitos. §. cum oriundus. de excusa. tuto. l. pupillo. de tuto. & cura. Alexand. in consil. 128. consideratis. col. 1. uersic. pro hoc. uol. 1.

CORRECTIO.

Legum correctio omnino uitanda est. l. praecepimus. in. fi. C. de appella.

Subita correctio non praesumitur. l. non ad ea. de conditio. & demonstra. contra. l. Stichus imò Pamphilus. de manu. test.

Melius est seipsum corrigere, quam ab alio corrigi. §. 1. in auc. de nup. auc. ut frat. fin. in prim. ubi glo.

Potius praesumitur correctio quam superfluitas. gl. fi. in. c. quanquam de usu. in 6.

Quod expresse non corrigitur, stare minimè prohibe

hibetur. l. sancimus. C. de testamen.

Correctio non inducitur, nisi quatenus in iure expressum reperitur. §. cum igitur. uer si. nec est lex. in auc. de non eligen. secun. nuben.

Lex quae non inuenitur expresse correctae, antiquae dimittitur figurae. glos. fin. in auc. de administratione. in sac.

Nisi expresse ius antiquum corrigatur, remanet si mul cum nouo. glo. in. c. de multa. in fin. glo. magna. de preben.

Per subauditos intellectus non inducitur legum correctio. gl. sing. in. c. cupientes. in uerbo petere. de electio. in. 6.

Argumentum à contrario sensu non sumitur ad iuris correctionem, nisi quando in sensu directo superfluum foret. l. nulla. iunc. auc. diacnissam. C. de episco. & cle.

Lex noua generaliter corrigens, non porrigitur ad casus à lege ueteri specialiter diffinitos. l. sciendum. qui satisf. congan. iunc. auc. offeratur. C. de lit. contestatio. Ias. in auc. ex causa. col. 5. C. de lib. prae.

Lex corrigens, debet intelligi secundum terminos legis correctae. §. si. in auc. de fil. ante dota. in administratione. nat.

Quando duo casus à lege ueteri parificantur, lex noua corrigens in uno, extenditur ad alterum. gl. in. l. quod uero. de legi. Bar. & alij in. l. marcellus

cellus. in prin. ad trebel.

In correctorijs etiam ex identitate uel maiori-
tate rationis nõ expressæ non fit extensio. l. si uerò.
§. de uiro. solu. matri. docto. communiter. in
auc. quas actiones. C. de sac. san. eccle.

Quando ratio est expressa in lege corrigente, uel
unica tantum potest assignari, tunc ex identi-
tate rationis licita est extensio: quoniam non
dicitur propriè extensio, sed uera legis disposi-
tio. l. milites agrum. de re milita. l. his solis. C.
de reuocan. dona. las. in auc. non licet. C. de
lib. prate.

In correctorijs & pœnalibus, simul etiam ex maio-
ritate rationis, expressè non fit extensio. glo.
communiter approbata. in clem. ut hi qui. in
uerbo distributionem. & in clem. 2. in uerbo
in eisdem. de æta. & qualita.

Vbi agitur de fauore animæ, etiam in correctorijs
& pœnalibus fit extensio. gl. not. in. c. sciant
cuncti. & in. c. si. de electio. in. 6. 10. and. in
c. ex tenore. extra. qui filij sint legi.

Quando ius corrigens taxatiuè loquitur etiam ex
identitate rationis, expressè non fit extensio.
doct. communiter in. d. auc. quas actiones. C.
de sac. san. eccle. per tex. in auc. hæc constitua-
tio inuouat. ubi glo. in rub.

Correctio expressè facta in uno correlatiuorum,
extenditur ad aliud. l. si. in prin. ubi glo. Bar.
o s & doc.

et doc. C. de indic. iud. tollen. glo. in. l. per
interuallum. de iud.

Correcto uno de connexis, corrigitur et alterū.
c. translato. extra. de constitu.

Absurdum est in alio uelle corrigere, quod in se-
ipso uigere conspicitur. l. si uxor. §. iudex. de
adulte. l. in arenam. §. si. C. de inof. test.

Corrigens corrigitur, et ad pristinum statum ius
reducitur. l. quoniam praeferit. in prim. C. de
secund. nup.

Peccati uenia non datur, nisi correcto. cap. pec-
cati. de regu. iu. in 6.

Lex correctoria in uno casu corrigens, extendi-
tur ad alios qui sub lata significatione cōpre-
hendi possunt. glo. ordi. in clem. 1. in uerbo eli-
gatur. de electio. Alex. in. l. 2. de lega. 1.

Potius praesumitur correctio, quam uerborū im-
propriatio. l. Stichus imò Pamphilus. de fidei-
com. liberta.

DETERMINATIO.

VNa determinatio respiciens plura determi-
nabilia, uniformiter omnia determinat.
l. iam hoc iure. de uulga. l. quamuis. C. de im-
pube.

Dictum determinatur secundum suam causam. l.
ita

ita autem. de admini. tuto.

Quotiescunq; duo uocabula ueniunt ad determinationem eiusdem uerbi uel participij, debent uniformiter intelligi, ut simul & eodem tempore operentur. l. si. C. de sent. & interloc. om. iudi. l. as. in. l. contra maiores. circa princ. C. de inoffi. testa.

Vna determinatio respiciens plura determinabilia diuersae rationis & naturae, non aequaliter omnia, sed singula secundum propriam cuiusque naturam determinat. c. ex litteris. ubi Cardi. de rescrip. And. Sicu. in consil. 17. clementissimi. col. antep. uol. ij. Bar. in. l. titia. §. titia. de leg. ij. Socy. consil. 191. col. antepen. uol. 1.

Quotiescunq; reperiuntur duo uel plura adeo conexa, quod unicam exigunt determinationem, tunc determinatio fieri debet, habito respectu ad dignius & principalius. c. translato. de constitutio. l. & si non sunt. §. perueniamus. de au. & argen. lega. Bart. in. l. 1. C. de colleg. illiri.

Idem uerbum ad duo diuersa relatum, utrunque in suo statu determinat. l. ij. ubi gl. ordi. in uerbo manumitti. de offi. proconsul. glo. magna. & ibi doc. in. l. gallus. §. 1. de libe. & posthu.

Ex decisione casus magis dubij, minus dubius pariter determinatur. l. qui testamento. in princ. uersicu. ergo & frater poterit. de testa.

Vnica determinatio ratione maioris fauoris, inaequaliter

qualiter determinat. l. si ita scriptum fuerit.
de manu. testa. Alexand. consil. 5 o. uiso. col.
1. uol. 4.

Vnum determinabiliū nūquam determinat aliud.
l. antepen. §. si quis aduentu. & ibi not. Bart.
ui bono. rapto.

In dispositione hominis uoluntaria, unica deter=
minatio uniformiter in omnibus operatur, se=
cus in necessaria uel legali. doc. communiter.
in. d. l. iam hoc iure. in fi. de uulga. & d. l. gal=
lus. §. 1. in glo. magna. de lib. & posthu.

DISPOSITIO.

Dispositio facta in uno coniunctorum, ad re=
liquum extenditur. l. ancilla. C. de furtis.

Dispositio eo loco facta uidetur, in quem eius cō=
fertur effectus. l. contraxisse. de actio. & obl.

Dispositio generalis non comprehendit casum
specialiter diffinitum. l. doli clausula. de sti=
pulatio. l. cū in testamento. §. si. de hære. in
sti. l. seruo manumisso. de pecul. lega.

Dispositio generalis omnes casus includit, dato
quod maior sit ratio in uno, quàm in alio. l. 1.
§. quod autem. de ale. lu. & aleato.

Dispositio specialis derogat generali. l. titia. 1.
§. pen. de lega. 2.

Disposi

Dispositio magis specialis, derogat minus speciali. l. seruo manumisso. de pecul. lega.

Dispositioni generali per minus generalem derogatur. l. uxorem. §. codicillis. de lega. 3.

Dispositio quantumcunque generalis, non extenditur ad incogitata. l. cum aquiliana. de trāsac. Roma. consil. 294. hæc confessio. circa fi.

Dispositio generalis, includit casus etiam priuilegiatos. l. in fraudem. §. fin. de mili. testa.

Dispositio de aliquo actu facta, non ad necessarium, sed uoluntarium actum refertur. l. pecto. §. prædium. de lega. 2. l. cum fidei. de fideicom. lib.

Dispositio facta sub nomine appellatiuo, sublato illo nomine non operatur. l. si antequam. de dona. inter ui. & uxoro.

Dispositio generalis cōtinens extensionem actus iam concessi, nō restringitur ad habilitatem. l. 1. §. nunciatio. de no. oper. nuntia. l. 3. §. 1. in fi. de tutel. l. as. in. l. 1. col. 2. C. de sac. san. eccl.

Dispositio realis plenius prouidet quàm personalis. l. iurifgentium. §. pactorum. de pac. l. si necessarias. §. de uendendo. de pigno. ac.

Dispositio negatiua trahitur in infinitum. glo. fi. in. l. hoc genus. de conditio. & demonstra.

Dispositio respiciens psonas, specialior est quàm quæ res uel causas intuetur. Bal. in. l. gallus. §. ille casus. col. pen. de libe. & posthu. Deci. in consi.

in consil. 147. col. pen. uol. 1.

Ex duabus dispositionibus specialibus illa specialior est, & praeualet in qua est maior ratio specialitatis. Bal. in l. hac consultissima. col. 1. C. qui testa. face. poss.

Dispositio omnis ita intelligi debet, ne sibi contradicere uideatur. c. inter dilectos. §. ceterum. de fid. instru.

Dispositio legis & hominis equiparantur. l. si in testamento. in fi. de uulga.

Dispositio legis magis ultimae uoluntati quam contractui comparatur. Alex. in l. ea demum. C. de collatio.

Dispositio limitata secundum limites adiectae rationis extenditur. l. nomen. §. si. de lega. 3. l. regula. §. si. de iu. & fac. igno.

Dispositio prohibitiua potentior est permissiua. l. alienatum. de uerbo. signi. iunc. l. filiusfamilias. §. fin. de donatio. glos. in l. hoc genus. de conditio. & demonstra.

Dispositio potius iudicanda est superflua, quam iniqua. glo. & doc. in l. si. §. in computatione. in fi. C. de iu. delibe. Bal. in l. terminato. C. de fruc. & lit. expen.

Dispositio loquens de tali, uerificatur in incipiente fieri tale. l. & si non sint. §. quid ergo. de au. & argen. lega.

Dispositio etiam fauorabilis in casu prohibito, facta

Et non cōfirmatur, licet perueniat ad casum.
permissū. l. si seruo. qui & à quib.

Dispositio hominis non æquè facillè extenditur ac
dispositio legis. c. susceptum. de rescrip. in. 6.
c. cum illis. de præben. in. 6.

Disponens & dispositum se sub eodem genere nō
compatiuntur. l. fin. de fund. instruc. Dyn. in
c. mora. de re iud. in. 6.

Dispositum in uno correlatiuorum, censetur di-
positum & in altero. l. si. C. de indic. uidu.
tollen. l. si. ubi Bart. de acceptilla. latè Deci. in
l. 1. C. de in ius uocan.

Dispositum de aliquo ut tali, non trahitur ad il-
lud simpliciter consideratum. l. item eorum. in
princ. quod cuiusq; uniuerfi. nomi. l. debitor.
§. si. ad trebellia.

Cui non conueniunt uerba, non conuenit disposi-
tio. l. 4. §. toties. de dam. infec. l. quod consti-
tutum. de mili. testa.

Dispositio generalis, quæ non potest uerificari ni-
si in una specie, censetur specialis. l. si optio.
de optio lega. l. 2. de lib. & posthu.

Licet uerba ex toto non conueniant, si tamen
effectus aliquo modo conuenit, habet locum di-
positio. glo. not. in clem. uni. in uerbo censu-
ra. de usu. Soci. consil. 71. col. 3. uolu. 1. Deci.
in. c. nouit. in fi. pri. col. de iud.

Vbi remanet eadem causa & substantia, licet ali-
quod

quod accidens uarietur, non uariatur dispositio. c. inter corporalia. ubi Abb. de transla. episco.

Illud habetur pro disposito, quod uerisimiliter dispositum fuisset, si de eo fuissent disponentes interrogati. glo. ulti. in l. tale pactum. in fin. de pac. l. titius. §. lucius. de lib. & posthu.

Dispositio exorbitans nō debet extendi ultra casum specialiter expressum. l. si seruum. §. nō dixit prætor. de acqui. hæ. l. cōstitutionibus. ad municipal.

Dispositio simpliciter facta, intelligitur facta eo casu, quo de iure fieri potest. l. gallus. §. quidam rectè. & ibi Iason in. ij. not. de liber. & posthu.

Omnis dispositio ita sanè intelligenda est, ut ab surditas excludatur. l. de pupillo. §. si quis fortè. de no. oper. nuntia. l. pen. ad exhib.

Qualitas adiecta dispositioni, quæ in casu de quo agitur non consideratur, non auget effectum ipsius dispositionis. l. i. C. de legiti. hæ. Bal. in. c. i. de gradi. succe. in feud.

Omnis dispositio quantūcūq; generalis restringenda est, ne quis indebitè damnum patiat. l. ij. C. de noxali.

In generali dispositione odiosi & inimici nō cōprehēdūt. l. lucius. §. lucius titius. de leg. ij.

Dispositio hominis, licet extendatur de casu ad casum,

casum, non tamen de persona ad personam. l. si quis ita. § penul. de testa. tutel. Areti. in. l. gallus. §. & quid si tātum. circa prin. de lib. & posthu.

In odiosis dispositio facta de simplicibus, casum mistum non comprehendit. l. uim passam. §. prescriptione. de adulte. l. hoc legatum. de le ga. 3.

Dispositio loquens in casu uero, extenditur etiā ad casum fictum. l. gallus. §. & quid si tantum. de lib. & posthu. l. 1. §. lex falcidia. ad. l. falcid.

Dispositio facta ratione alicuius præsuppositi, locum non habet nisi præsuppositum uerificetur. glo. & doc. in. l. mancipia. in uerbo ad uocandum. C. de ser. fugi. text. est in. l. lucius titius. test. de fideicom. liberta.

EXTENSIO.

EX idēitate rationis, de stricta significatione uocabuli, ad latam fit extensio. glos. ordi. in auc. ut hi qui obliga. in princ. in uerbo ad curationem. & ibi not. Angel. l. filium habeo. ad macedo. glo. in. c. 1. de tempo. ordi. in. 6.

Dispositio hominis non tam facile extenditur, quā dispositio legis. c. susceptū. de rescript.

p in

in. 6. c. cum illis. de præben. in. 6. est supra. in uerbo dispositio.

A' ratione, quæ consideratur fauore agnationis, non fit extensio de una persona ad aliã. Bald. in. l. sed & milites. de excusa. tuto. Deci. consil. 287. in ciuitate. num. 10.

Vbi agitur de pœna imposita à testatore, non fit extensio de uno casu ad alium. l. pater seucri-
nam. in princ. & ibi Bar. not. de conditio. & demonstra.

Dispositio facta in fauorem aliquorum, ad alios non extenditur. Deci. consil. 287. in ciuitate. col. 3. uersicu. 2. propius.

Dispositio facta in uno casu, ad aliũ similem extenditur, ex uerisimili & tacita mente disponentis. l. titius. §. lucius. ubi Bartol. de lib. & posthu. l. fi. C. de posthu. hære. insti. glos. in. l. tale pactum. in fi. de pac. est supra in uerbo dispositio.

Quotiescunq; idem uerbum à lege sæpius exprimitur, nõ potest fieri extensio ad aliud quàm nominatum. glos. in clem. 1. in uerbo diocesis. de iur. patro. quam extollit las. in. l. si cõstante. col. 14. uersic. 4. limita. solu. matrimo.

Quod nullum est, extendi non potest. l. 1. & 2. de iudi. l. sed si manente. de precario.

Dictum etiam limitatum extenditur per rationẽ. l. nomen. §. fi. de lega. 3. l. regula. §. fina. de iu.

& fac.

et fac. igno.

Etiam ex tacita, et uerisimilimente disponentis,
de persona ad personam non fit extensio. l. si
quis ita. §. pen. de testa. tutel. est dictū Areti.
communiter approbatum secundū Deci. con
sil. 287. col. 3. et cōsil. 377. col. 1. uer.
quia ad hoc respondetur.

In fictionibus non fit extensio. l. pater. §. fin. cū ibi
not. de capti. l. lex cornelia. cum glo. de uul=

ga. Alex. consil. 10. uidetur. col. 2. uolu. 1.
Tacita dispositio nō extenditur. glo. in. l. 1. §. sed
uidendum. de successo. edic. gl. in clem. sepe.
in uerbo partibus. de uerb. signi.

Quando actus potest aliquid operari, nunquam
extenditur in alterius præiudicium, sed ubi
esset omnino nullus, tunc nullius præiudicio,
considerato solo fauore disponentis, extendi=

tur ut aliquid operetur doctri. Bar. in. l. scæ
uola. in ultima oppo. ad trebelli.

Extensum non est maioris uirtutis, quam id ad
quod extenditur. l. 1. et. 2. de iud.
In pœnalibus non fit extensio. l. pater seuerinam.
ubi Bar. de conditio. et demonstra. Bal. in
l. cū proponas. C. de hære. insti.

De persona ad personā non fit extensio. l. si unus.
§. ante omnia. de pac. l. gallus. §. idem creden
dum. ubi Areti. de lib. et posthu.

In odiosis et pœnalibus, etiam ex identitate uel

maioritate rationis non fit extensio. est communis reg. secundum Ias. in. l. cum quidā. col. penul. de lib. & posthu. quæ multipliciter fallit, ut ibi per eum.

In correctorijs non fit extensio. l. si uerò. §. de uiaro. solu. matri.

Quando agitur de fauore publico, iura exorbitantia extenduntur ex identitate uel maioriata rationis. Barto. & alij. in. l. si cōstante. in. ii. quæsti. solu. matri. Bart. in. l. quēadmodum. C. de agrico. lib. x.

Prouisio facta in uno casu, ad alios similes extenditur. l. gallus. §. et quid si tantum. ubi doc. de lib. & posthu.

De tempore ad tempus non fit extensio. l. commo disimè. de lib. & postu. l. si ita quis substituerit. de uulga.

In his quæ sunt stricti iuris, casus expressus ad omissum non extenditur. l. quicquid astringēdæ. de uerbo. oblig.

EXEMPLVM.

Exempla non restringunt sed declarant. l. regula. §. si. de iur. & fac. ignoran.

Exemplis nō est iudicandum sed legibus. l. nemo. C. de senten. & interlocu. om. iud.

Exemplū principis sequendum est. l. & hoc Tyberius.

berius. de hære. insti. l. titius. ad trebellia.

*Exemplū magistrī sequendū est. l. an manumitte-
re. de manu. uindic.*

*Mala exempla non sunt sequenda. l. 1. in princ. ad
macedo.*

*Exempli positio, est respondentis instructio. l. ut
responsum. C. de trāsac. l. precibus. C. de im-
pube. l. exprimere. C. de duo. reis.*

*Exemplis res fit manifestior. l. prator. §. iulianus.
de collatio. bono.*

*Doctrinæ gratia unicum exemplum sufficit. l. ita
uulneratus. circa fi. ad. l. aquil.*

*Ratione mali exempli grauior pœna imponitur.
l. omne. §. in acie. de re milita.*

*Non statuitur exemplo nisi constet de originali. auc.
si quis in aliquo. C. de eden.*

*Vbi deficit exemplar, exemplum deduci non po-
test. l. in testamento. de conditio. & demon.*

*Exemplo alterius sæpè docetur homo. l. aut fa-
cta. §. fi. de pœnis.*

*Ea quæ exemplo grauius sunt, tolerari nō debēt. l.
si quis aliquid. §. qui abortionis. de pœnis. l.
exemplo. C. de probatio. l. fina. in fi. C. de his
qui latro. occulta.*

*Quod exempli gratia ponitur, ad omnia si-
milia extenditur. l. damni. la. 2. in fine. de dā.
insec.*

EXPRESSVM, TACITVM.

Expressum facit cessare tacitum. l. cum ex fi
lio. §. 1. de uulga. & pupil.
Par est uirtus taciti et expressi. l. cum quid. si cert.
petatur.

Expressio eius quod tacite inest, nihil operatur.
l. 3. de lega. 1. l. non recte. C. de fideiussor.

Expressio eius quod tacite inest, per alium modum
quam insit, multum operatur. l. si quis sempro
nium. & l. cornelius. de here. insti.

Vitiato expressio non uitiatur tacitum æque prin
cipale. l. si fideiussor. in prin. de lega. 1.

Potentior est dispositio expressa quam tacita. l.
precibus. C. de impube.

Multa tacite cōceduntur, quæ expresse fieri pro
hibentur. c. ceterum. extra. de iura. cal. l. 2. §.
sed quia ueremur. C. eod. titu. l. actus legitimi.
de regu. iur. l. illa institutio. iunc. l. si quis sem
pronius. de here. insti. l. si unus. §. illud. de pac.

Multa expressa nocent, quæ tacita non obessent. l.
nonnunquam. de conditio. & demonstra.

Frustrà exprimitur, quod tacite subintelligitur. l.
cornelius. de here. insti. l. uerba. de conditio.
insti.

Quoties aliquid sub alio tacite cōtinetur, si illud
specialiter exprimitur, non dicitur amplius
sub

sub eo cōtineri. l. doli clausula. de stipulatio. l. sanctio legū. de poen. l. cohæredi. §. qui patrē. de uulga. & pupil.

Expresso prorogato tacitum nō differtur. l. quæro. §. si. de testa. tutel.

Expressum dicitur etiā quod uerbis generalibus explicatur. l. lucius. de uulga. Bart. in. l. i. col. ij. & in. l. centurio. col. i. eo. titu.

Illud quod tacitē subintelligi potest, habetur pro expresso. l. fideicōmissa. §. si filio. de leg. 3.

Iuramentum habet uim expressi. Bald. in. l. i. C. commoda.

Expressio tacitē inentium alio modo quā in sint, aliquid operatur. l. si ita legatum. §. i. de lega. i.

Ad annullandum actum, idem operatur tacita legis prohibitio quod expressa. Abb. in. c. dilectis. ij. de præben.

Illud quod tacitē in uno capitulo intelligitur, ad aliud capitulum non porrigitur. glo. Bal. & Alex. in. l. i. in uerbo si quis. quod quisq; iu. Deci. consil. 416. in testamento. col. ante penul. & sequen. uol. 3.

Tacitus intellectus ad incongrua non porrigitur. l. ut gradatim. §. sed & si lege. de munc. & hono. l. creditor. §. fina. mandat. Signorol. consil. 98. in fin.

Expressio non necessaria, licet inepta, actū non

uitiat. l. uni. in princ. C. de re. uxo. actio.

Expressio intrinsecæ conditionis actum non suspendit. l. si decem. de stipulatio.

Aliud est quid tacitè contineri, aliud uerbis expressi. l. si ita legatum. §. 1. in fin. de lega. 1.

Tacita protestatio à contrario sensu uerborum enuntiatiuorum sumpta, actum sequentem non tollit. l. fin. in prin. & ibi Bartol. de lega. ij. doc. in l. ita stipulatus. de uerbo. obliga.

In tacitis non cadit repetitio. l. titia. §. idem respondit. iunc. l. ita stipulatus. in princ. de uerbo. obliga. seu stipula.

FACTVM.

Facta non præsumuntur nisi probentur. l. si emancipati. ubi Ias. C. de collatio.

Facta infecta esse non possunt. l. in bello. §. factæ. de capti. & postli. re.

Facta pro infectis haberi possunt. l. non dubium. C. de legi. l. quod si minor. §. restitutio. de mino.

Facti appellatione, etiam non factum continetur. §. si uxor insti. de nup. l. si. in fi. de inof. test.

Facta plerumq; etiam prudentissimos fallunt. l. ij. de iu. & fac. igno.

Pro facto habetur quod proximè futurum est. l. penul.

pen. de mili. test.

Nemo ad factum præcisè obligatur. l. stipulationes non diuiduntur. uer. celsus. de stipulatio. §. alteri. uer. ergo si quis. in sti. de inuti. stipulatio. fallit in ultimis uoluntatibus. l. fideicommissa. §. si. de lega. iij.

Factum alienum promitti non potest. l. inter stipulantem. in princ. de stipulatio. l. sicut reus. de fideiussor.

Factum alienum alij obesse non debet. l. paterfamilias. de hære. instituen.

Facta inter alios, alijs non præiudicāt. l. 1. & 2. C. res inter ali. acta. & c.

Factum inimici in malā partē accipitur. l. athlete. §. 1. de excu. tuto.

Factum principis in dubium refricari non debet. l. quæris. de nata. resti. Bar. in. l. conficiuntur. §. codicilli. de iu. codicillo.

Ad questionem facti non respondet iurisconsultus. l. eum quem. §. 1. de iud.

Non inspicitur factum, sed causa faciendi. l. uerū est. de furt.

Ea quæ sunt facti, nulla iuris constitutione mutantur. l. in bello. §. factæ. de capti. glo. in. l. libro rum. §. quod tamē cassius. in uerbo non continebuntur. de lega. 3. l. 1. §. si uir. de acquiren. poss.

Legitimè factum nullam poenam meretur. l. grachus. p 5 chus.

chus. C. de adulte. l. qui seruum. de stipulat.
Contra factum proprium, nemini uenire concedi
tur. l. post mortem. de adop. l. cum à matre. et
ibi not. C. de rei uendi.

Ad rescindendū aliquod factū, nō pōt quis suā uel
quasi suam, turpitudine allegare. l. si credito
ribus. C. de ser. pig. da. manu. l. transactione.
C. de transactio.

Vbi opus est facto, uerba nō sufficiūt. l. nō omnes.
§. si. de re milita. l. peculū. in fi. prim. de pecu.
Fieri eodē tempore dicitur, quod successiue fit.
glos. in. l. antiqui in uerbo eodem tempore.
si par. hære. peta.

Quod quis ex suo facto sentit, sibi, & non alijs,
debet imputare. l. inter cohæredes. §. quod ex
facto. famil. herciscund.

Facere dicitur, qui cum possit non prohibet. l. adi
gere. in princ. ubi glo. de iu. patrona.

Ex facto alieno, alius onerari non debet. l. in cau
sæ. de procura.

Res facti infirmari iure ciuili non potest. l. i. §. si
uir. de acqui. pos.

Factum esse nō sufficit, nisi perduret. l. si pro par
te. §. uersum. de in rē uer. pulchrè Ang. cōsi. 34.

Multa facta tenent, quæ ab initio fieri prohiben
tur. l. patre. de his qui sunt su. uel. alie. iu.

Quæ dirimunt facta, longè magis impediunt fa
cienda. l. inter stipulantem. §. sacram. de stipu.

Quedā

Quædam uitiant iam facta, quæ non impediunt
facienda. l. non distinguemus. circa princ. &
ibi glo. in uerbo ferre debet. de arbit.

Facta sunt potiora uerbis. l. de pupillo. §. memi-
nisse. de oper. no. nuntia.

Factum procuratum non prodest. l. si seruus lega-
tus. §. 1. de lega. 1.

Factum contra uoluntatem facienti non imputa-
tur. l. cura. uer. nec si per uim. de mune. &
hono.

Quæ incontinenti fiunt, inesse uidentur. l. lecta.
uersic. dicebam. si cert. petita.

Factum nature æquo animo ferendum est. l. in sum-
ma §. apud namusam. de aq. pluui. arcen.

FAVOR, ODIVM.

Fauores sunt ampliandi, & odia restringen-
da. l. cum quidam. de lib. & posthu.

Fauori pro se introducto potest quilibet renūcia-
re. l. penul. C. de epi. & cle. l. penul. C. de pac.
l. potest. ad. l. falcid.

Fauor personæ ad causam non porrigitur. l. ex
pluribus. de admini. tuto.

Inducta in fauorem, non debent in odium retor-
queri. l. nulla. de legi.

Inducta in odium, in fauorem redundare non de-
bent. l. relegatorum. in fin. de interdic. & re-
lega.

lega.

Fauor causa, præponderat fauori rei conuenti. c. ex literis. ubi Deci. de probat. c. si. de re iudi. l. lege iulia. de manumissio.

Ea quæ fauore publico introducta sunt, humana dispositione mutari nõ possunt. l. nemo potest. de lega. 1. l. ius publicum. de pac. l. quod de bonis. §. si ad. l. falcid. auc. sed cū testator. ubi docto. C. eod.

Fauor patroni præfertur fauori agnationis. l. qui duos. §. si cum filio. de re dub.

Non tam uni fauendum est, ut alteri fiat iniuria. l. impuberi. de admi. tuto. l. cū filiusfamil. de mili. test. l. asiduis. in si. C. qui potio. in pigno. habe.

Sufficit si cui, uel in modico, faueatur. l. tutori. C. de nego. gest. l. tutores. §. 1. de admi. tuto.

Odium resultans in consequentiam fauoris, uel econtra, toleratur. l. cū ex oratione. §. si. de excu. tuto. l. legitimos. §. 1. de legi. tuto. Bal. in. l. quod fauore in. §. oppo. C. de legi. l. sed et milites. §. scribit. de excu. tuto.

Fauorem proprium remittenti fraus fieri non dicitur. l. potest. ad. l. falcid.

Fauori publico derogari non potest. l. quidam. in prin. de admi. tuto.

Fauorabilis reputatur actus per quem pluribus prouidetur. l. iij. §. quod si seruus. de sta. libe.

Fauor

Favor attributus certæ rei, ad dispositionem sibi coniunctam non extenditur. l. si ita scriptum. de manum. testa.

Dispositio fauorabilis, uel odiosa iudicatur, inspecta principali intentione disponentis. l. qui exceptionem. & ibi doc. de conditio. indebi.

Fauorabilius est directum quàm obliquum. l. fin. ubi Bal. C. qui manu. non pos.

Fauorabilior est excep. quàm actio. l. i. §. cui damus. de superfi. l. pure. §. si. de dol. excep.

Fauorabilior est ultima uoluntas quàm contractus. l. in testamentis. de regu. iur. contra. de. l. niuius libertus. si quid in fraud. patro.

Ademptum uni, applicatur ei cuius fauore fit ademptio. l. si defunctus. uersic. quorum commodo. C. de su. & legiti. l. pen. C. de lega. Hoc uerū in dispositione legis, secus in dispositione hominis secundum Roma. in sing. 692. regula est, post Bar. in. l. uxorem. §. hæres. de lega. iij.

FORMA, SO L E N N I T A S.

Forma dat esse rei. l. iulianus. §. i. ad exhiben. Omissio formæ uitiatur actū. l. cum hi. §. si prætor. de transac.

Formæ nihil addi, uel detrahi potest. l. i. §. opus nouum.

nouum. de no. ope. nuntia. Bald. in. l. quoties.
col. 1. C. de su. & legit.

Forma non potest per æquipollens adimpleri. l.
iij. §. si. cum duabus sequen. & l. qui per salu
tem. de iureiur.

Actus efficaces fieri nequeunt, nisi seruata forma
à legibus tradita. l. 1. in prin. de stipulatio. l.
traditionibus. C. de pac.

Neglecta forma quicquid agitur infirmatur. l. 1.
C. de præd. curia. lib. x.

Paria sunt aliquid fieri contra legem, uel non ser
uata forma legis. auc. quæ res. cum ibi no. C.
de sac. san. eccle.

Forma uerbalis potentior est reali. Innocen. in. c.
si quis. extra. de baptism.

Forma cōsuetudinis attēdi debet. l. 4. de cust. reo.

Mutatio pristinae formæ opus nouū facit. l. 1. §.
opus nouum. de no. ope. nuntia.

Conditio importat formam substantialem. l. præ
tor. in prin. de colla. bono. Alexan. in. & Ias.
l. 2. §. prius. de uulg.

Excessus uitiat formam. l. diligenter. uer. nam qui
excessit. mandati.

Solēnitas extrinseca nō præsumitur, sed intrin
seca. l. sciendum. de stipul.

Solēnitas quæ requiritur in faciēdo, eadē requiri
tur in reficiēdo. l. si ut pponis. 2. C. de nup.

Omissio modicæ solennitatis actum nō uitiat. l. 1.
§. fina.

§. fina. de uent. in spi.

Maius est peccatū formæ quàm materiæ. l. an inutilis. ubi Barto. de acceptilatio.

Maior est diuersitas respectu materiæ quàm formæ. Barto. in l. paulus. in. 2. q. de solutio.

Causa quantūcūq; fauorabilis, formæ defectum non excusat. l. cū hi. §. si prator. de transac. Bal. consil. 324. uol. 2.

Excessus in numero formam non uitiat. l. nō sunt liberi. de sta. homi. l. testamentū. C. qui testat. fac. pos. Signo. consil. xvi.

Fortius est ius in causa imprimente formā, quàm in causa materiali. l. si is. §. quædam. ad. l. falcid. Signo. consil. 168.

Forma ex consumatione contingit. d. l. si is. §. si. ad. l. falcid.

In notorijs forma non attenditur. Bal. & Pau. in l. 1. C. ut quæ def. aduoca.

FRVSTRA.

Frustrā sit per plura, quod paucioribus effici potest. l. 1. quod met. cau. l. ampliorem. §. in refutatorijs. C. de appellatio.

Frustrā illud expectatur, cuius nihil operatur euentus. l. si quis ita scripserit. de hære. insti. l. cū hæres. §. 1. de acqui. hæred.

Frustrā precibus imploratur, quod iure communi con-

ni conceditur. l. uni. C. de thesau. lib. x. l. impetratores. de priuil. credito.

Frustrà beneficium legis implorat, qui in legem committit. l. auxilium. in fi. de mino. c. bonæ. in princ. de electio.

Frustrà queritur de eo quod nullum operatur effectum. l. 3. quando di. lega. ced. l. non oportet. de lega. ij.

Frustrà remediū queritur ubi nulla subest læsio. l. ex consensu. in princ. de appellatio.

Frustra est potentia quæ ad actum non perducitur. l. multum interest. C. si quis alte. uel si. l. hæ. enim. §. si prator. de suspic. tuto.

Frustratorius est actus qui non assequitur finem suum. l. uerbis. de uulga.

Frustratoria remedia lex non introducit. l. qui bis idem. de stipula. l. hæc stipulatio. §. diuus. ut lega. not. causa. l. hæc aut si cui plusquam. per. l. falcid.

Frustrà hominis ministerium requiritur, ubi natura uel ars operatur. l. si in duobus. §. 1. quæ admo. testa. aperi.

Frustrà disputatur de ualiditate actus, cuius nullus est effectus. l. 1. C. ne uxor pro mari.

Frustrà exprimitur quod tacitè subintelligitur. l. iam dubitari. et. l. Cornelius. de hæ. insti.

Frustrà queritur ars ubi natura operatur. l. si in duobus. §. 1. quæ admo. testa. aperi. est supra.

Frustrà

Frustrà ab hōmine exprimitur, quod ipso iure
subintelligitur. l. quæsitū. §. 1. de distrac. pi-
gno. l. non rectè. C. de fideiusso.

Frustratorium est providere ubi non expedit. l. si
plures. de testa. tutel.

Frustrà contenditur de eo, quod nullo casu po-
test uerificari. l. successores. ubi Salice. C. ad
l. falcid.

Frustrà ramos incidere conatur, qui radices non
euellit. c. quia radix. de pœni. dist. ij.

Frustrà uelociter currit, qui prius quàm ad metā
perueniat deficit. c. in cassum. de pœniten.
dist. iij.

GENVS, SPECIES.

IN omni iure, generi per speciem derogatur. l.
sanctio legum. de pœni. l. in omni. de reg. iu.

Licet species deroget generi, non tamen genus
derogat speciei. c. dudum. de præben. in. 6.

Genus est quod prædicatur de multis differētibus
specie. Species est quod prædicatur de mul-
tis differentibus numero. gloss. in. l. ij. §. 1. si
cert. pet.

Ad specierum cognitionem, debet præcedere co-
gnitio generis. l. 1. si cert. pet. 4. §. his igitur.
insti. de iusti. & iu.

q

Genus

Genus nunquam perit. l. incendium. C. si cert. p. ea
ta. l. in ratione. §. incertè. ad l. falcid.

Genus in medio positum, ex precedentibus & se
quētib; restringitur. l. quæ sitū. §. 1. de leg. 3.

Generalitas parit obscuritatem. l. ita fidei. de iu.
fisci.

Idem operatur genus in suo genere, quod species
in sua specie. l. si chorus. de lega. iij.

Generale dictum ad extraordinaria non refer=

tur. l. seio. §. medico. de annu. lega.

Non permittitur fieri in genere, quod in specie
denegatur. Vel, Nō plus operari potest genus
quàm species. l. specie præmiorum. C. quæ res
pigno. ob pos.

Generis ad speciē non admittitur compensatio. l.
si cōuenerit. in prim. & ibi glo. de pign. actio.

A quo remouetur genus, remouetur & qualibet
eius species. l. fundi. §. si. de fund. instruc. Dim.
in. c. mora. de regu. iu. in. §. l. sancimus. ubi
Bart. C. de usu. rei iudi.

Genus quod non potest, nisi in una specie, uerifi=

cari, pro specie reputatur. l. ij. de lib. & po=

sthu. l. si optio. de optio. lega.

Species quæ retinet nomen sui generis, debiliior est
ea quæ specificum nomen assumit. l. imperiū.
de iurisd. omni. iudi. l. ij. de adoptio. l. inter
agnatos. unde legiti.

Quod specialiter declaratur, ualidius operatur
quàm

quàm quod in genere prædicatur. l. 2. ubi Bal.
C. de ser. pigno. da. manumis.

Plus & minus, non inducunt specificam differen-
tiam. l. si. de fund. instru.

Plus & minus non constituunt speciem, sed gra-
dum. Ias. in l. imperium. col. x1. uersi. 3. circa
prædicta. de iurisd. om. iud.

Enumeratio quorūdam indiuiduorum, genus præ-
cedens non restringit. l. uerba. de alimē. lega.

Enumeratio specierum, genus præcedens non re-
stringit. l. pediculis. §. labeo. de aur. & argē.
lega.

Species ex abundanti, uel per imperitiam enume-
rata, genus præcedens non restringunt. l. lega
ta supellectili. in prin. de supel. lega.

In materia fauorabili, uerba non in specie, sed in
genere accipiuntur. c. rodolphus. ubi Abb.
col. 1. de rescrip. Alex. consi. 248. ponderatis.
col. pen. uersi. pro quo etiam facit. uol. 6.

Ex duobus specialiter dispositis, attenditur illud
quod est specialius. l. si seruo manumisso. de
pecul. lega. Alex. consi. 29. quoniam abundē.
circa prin. uol. 1.

Tantum operatur generalis dispositio in genere,
quantum specialis in specie. l. si duo. de admi-
tuto. l. si chorus. de lega. iij. l. omnes. C. de præ-
scriptio. trigin. anno. est supra.

Multa licent in genere, quæ in specie non licent,

et econtra. c. ij. ubi glos. not. extra. de offic. iud. ordi.

Magis animaduertitur ad id quod specialiter iniungitur, quam ad id quod generaliter interpretatur. c. si aduersus. de heret. c. quāquam. 23. distm. Alex. consil. 33. col. 1. uol. 1.

In speciebus cadit affectio, sed non in genere uel quantitate. l. nūmis. de in lit. iurā. l. si fundus. ubi Alex. ad. l. falcid.

Prouisio generalis non refertur ad ea, quibus specialiter prouisum reperitur. l. doli clausula. de stipulatio.

Specialiter dictum intelligitur, quod est ab omni generalitate abstractum. l. item apud. §. hoc edictum. de iureiur. l. seruus urbanus. §. fin. de lega. 3. Alex. consi. 44. uidebitur. col. 1. uo. 4.

Clausula generalis refertur tantū ad specificata, si plura fuerunt. l. legatorum. §. 1. de lega. 2.

Non est nouum, ut post multa specialiter enumerata, generalis clausula subiiciatur omnia cōplectens. l. si seruus. §. inquit lex. ad. l. aquil.

Quæ notabiliter facta sunt, nisi specialiter notentur, quasi neglecta uidentur. l. item apud La beonem. §. ait prator. de iniur.

Ex generali concessione detractū censetur, quod alij specialiter cōceditur. l. uxorem. §. felicissimo. in fi. ubi glo. de lega. 3.

Mandatum speciale derogat generali. c. 1. in fin. extra

extra. de rescrip.

Clausula generalis sequens, determinatur per specialem precedentē. l. quoties. C. famil. hercis.

Generalis prouisio, etiam porrigitur ad casum specialiter notatum. l. si seruus communis. de stipulatio. seruo.

Generalis non extenditur ad incogitata. Roma. consil. 294. hęc confessio. circa si. per tex. in l. cū aquiliana. de transac.

Oratio quantūcūq; uniuersalis, non porrigitur ad specificata. l. coharedi. §. qui patrem. de uulga.

Debitor generis casu fortuito non liberatur. l. incendium. C. si cert. petz.

Debitor speciei, perempta specie liberatur. l. fistichus. §. l. si certos. de stipulatio. l. non amplius. §. 1. de lega. 1.

In generali sermone non continetur persona loquentis. l. inquisitio. C. de solutio.

In generali dispositione non cōprehenduntur ea, quæ uerisimiliter non fuissent in specie comprehensa. l. obligatione generali. de pigno.

In generali concessione nō ueniunt illicita. l. quod seruus. de acquiren. pos. l. si pater. de his quæ in frau. credito. l. si procurator. de condic. indebi.

Allegare speciale sine ratione, est refugium miserorum. glo. ordina. in. l. filium quem. C. famil.

q 3 hercis.

herciscund.

Generalitas omnes casus includit, etiam priuilegiatos. l. in fraudem. §. si. de milita. testa.

Speciale in uno, denotat ius commune in contrarium. l. i. in si. ad municip. glo. in. l. si. in uerbo admodum. in si. C. de his qui ad eccle. cōfugi.

Plura specialia in eodem casu simul cumulari non debent. l. i. ubi glo. C. de dot. promissio. l. cum post. §. gener. de iu. doti.

Potentius est ius commune quàm speciale, & difficilius tollitur. l. eius militis. §. militia. de mili. testa.

Quod procedit de iure speciali, nō habetur in cōsideratione. l. 4. §. 1. de fideicō. liberta. Deci. cōsi. 371. in causa magnifici. col. si. in si. uol. 3.

Quilibet in dubio, censetur potius uti uelle iure communi, quàm speciali. l. 3. de mili. testa. l. quanquā. & l. in testamento. C. eo. titu.

Maior specialitas iudicatur respectu personæ, quàm causæ latè Deci. consil. 3. col. 2. uol. 1.

Plura specialia simul concurrere possunt, nō quidem principaliter, sed in cōsequentiam. l. sub conditione. de solutio. l. qui in utero. de sta. homi. §. si ab hostibus. insti. quib. mod. ius patri. po. sol. Bart. in tractatu quæsti. in si. primæ quæsti.

Disiuncta cadens inter genus & speciem, capitur pro cōiuncta. l. quintus. de aur. & argen. lega.

lega.

Dispositio specialis inualida, generali non derogat. l. si. §. si. de aur. & argen. lega.

Quæ speciali nota digna sunt, in generali dispositione non includuntur. l. item apud. §. hoc edictum. de iniur. c. quamuis. de præben. in. 6. Deci. consi. 272. superiori anno. col. 1. uol. 2.

Vbi requiritur specialis mentio, sufficit æquipollens. Bar. in. l. si quis. in prim. de lega. 3. Soci. in consi. 3. in causa. col. pen. uersicu. prætered ex quo. uol. 3.

Expressio alicuius indiuidui, reliquunt speciei à genere eximit. l. 1. §. si. de aur. & argen. lega.

Non sufficit aliquid in genere proponere, quando quælibet species eundem non operatur effectum. glo. ordi. in. c. 1. §. si quis igitur. in uerbo speciem. de excep. in. 6. Abb. in. c. in præsentia. col. 4. de probatio.

L E X.

Lex noua per ueterem declaratur. l. sciendum. & ibi glo. in princip. qui satisfac. cogant. iunc. auc. offeratur. C. de lit. contesta.

Lex debet esse de dubitabili. l. quod labeo. de carbo. edic. l. ancillæ. C. de furt.

Lex in dubio, debet intelligi in casu habente maiorem

iorem rationē dubitandi. l. domitius. de testa.
l. 1. ad municipa.

Lex dubia, intelligitur secundum naturam tituli
sub quo est situata. l. imperatores. in fi. de in
di. adic.

Lex debet esse clara & rationabilis. c. erit autē
lex. distin. 4.

Lex quæ uarios patitur intellectus, ad decisionē
casuum induci non potest. l. in ambiguo. &
ibi not. Bar. de reb. dub.

Lex quæ multipliciter intelligi potest, debet in-
terpretari secundum id quod frequentius ob-
seruatum est. l. si de interpretatione. de legi.
Anto. de butr. in. c. fi. extra. de consuetu.

Vbi lex non distinguit, nec nos distinguere debe-
mus. l. de pretio. de publicia.

Lex generaliter loquens, extendit dispositionem
suam usque in infinitum. l. 1. §. in infinitū. de
lega. præstan.

Lex generaliter & indistinctè loquens, omnem
casum complectitur, dato quòd maior sit ra-
tio in uno, quàm in alio. l. 1. §. quod autem. de
ale. lu. & aleato.

Lex simpliciter & indistinctè loquens, debet di-
stingui secundum alias leges specialiter & di-
stinctè loquentes. l. filius familiās. de actio. &
obliga. iunc. l. 1. ad macedo. l. iurifgentium. §.
si paciscar. de pac. iunc. l. transigere. & ibi
glo.

glo. magna in fin. C. de transactio.

Lex generaliter & indistinctè loquens, non refer-
tur ad casus specialiter notatos. l. sanctio le-
gum. de pœn. l. doli clausula. de stipula.

Ex coniunctione duarum legum bonum sumitur
argumentum. l. gallus. §. ille casus. de lib. &
posthu.

Leges debēt sub cōgruis titulis situari. l. ij. de sta.
homi.

Legis ad legem nō est necessaria cōtinuatio. glo.
& doc. in. l. gallus. in prin. de libe. & posthu.

Legē patere quam ipse tuleris. c. cum omnes. cir-
cā fi. de constitutio.

Legem quam quis alijs præscripsit, ipse eandem
seruare tenetur. l. antepen. de admi. tuto.

Non debet alijs legem imponere qui ipsam negli-
git obseruare. c. pro illorum. de præben.

Lex est quicquid in ratione consistit. c. consuetu-
do. dist. 1.

Legis uirtus, est determinare realiter, non uerba-
liter disputare. Bal. in rub. de re. diuisio. cir-
cā fin.

Leges ignorare nemini licet. l. regula. in prin. de
iu. & fac. ignoran.

Leges generales debent ab omnibus obseruari. l.
leges. C. de legi.

Leges non debent esse ludibrio, nec per quenquā
irrideri. l. si prætor. de iud. §. 1. & ibi glo. in

auc. de equali. dot.

Leges superflua remedia non inducunt. l. qui bis
idem. de stipula. l. hæc stipulatio. §. diuus. ut le
ga. no. caue. to. ti. C. in quib. cau. in integr. re=
sti. non est neccessa.

Leges non uerbis, sed rebus ipsis imponuntur. l.
ij. C. communia de lega. l. fin. C. de usu.

Leges neminem in paupertate uiuere, neq; in an=
xietate mori permittūt. auc. de hære. & falci.
circa fin.

Leges non dedignantur sacros canones imitari.
auc. ut cleri. apud propri. episco. circa fin.

Vbi lex ipso iure operatur, hominis ministerium
non requiritur. l. ea quæ. C. famil. herciscund.

Lex inferioris, superiori nō præiudicat. l. minor
autem. de mino. Roma. consil. ij.

Lex debet tractare materiam suo titulo compe=
tentem, alioquin non dicitur congruè situata.
glo. & Panor. in c. fi. in prim. extra. loca.

Legis ad legem non est necessaria continuatio.
glo. ordi. in. l. gallus. in prim. in uerbo posthu=
mos. de lib. & posthu.

Leges legibus concordare, modis omnibus debe=
mus. l. uni. C. de inoffi. doti.

Vbi habetur casus legis, nulla relinquitur dubi=
tatio. l. ancille. C. de furt.

Vbi legem habemus, superfluum est glosas, uel
doctores allegare. glo. in. l. sed licet. de offi.
præsid.

presid.

Lex semper loquitur. l. arriani. C. de hereti.

Verba legis captari nō debēt. l. penul. ad exhibē.

Lex ad causas finitas non porrigitur. l. penul. C. de sac. sanc. eccle.

Leges non præterita, sed futura determinant. c. fin. extra. de consti. l. leges. ij. C. de legi.

Lex corrigēs itelligitur scđm terminos legis correctæ. §. si. in auc. de fil. ante dotal. instr. nat.

Lex interpretans, intelligi debet secundum naturam legis interpretatæ. l. nihil. ubi Bart. de cōiungen. cum emancipa. libe.

Lex suum, non tuum tibi denegat beneficium. gl. et doc. in. l. i. C. si aduer. uendi. facit tex. in l. ex asse. ad trebellia.

Virtus legum non est uerbaliter disputare, sed realiter determinare. Bal. in rub. de re. diuifi.

Legis uirtus in permittendo, uel prohibendo consistit. l. legis uirtus de. legi.

Virtus legum consistit in inductione. l. non solū. §. qui primipilum. de excu. tu.

Dictum glo. uel doctoris, debet intelligi secundū leges per eos allegatas. Bar. in. l. non solū. §. si liberationis uerba. de libe. lega.

Quando initium legis est generale, tota lex generaliter intelligi debet. l. regula. §. si. de iu. et fac. igno.

Lex est certa omnium quæ de præsentī sunt in rerum natura

rum natura, sed non futurorum. l. cum quidā.
§. suum. iunc. l. uentre. de acquiren. hære.

Lex præcedens determinatur per sequentem. l. nō
est nouum. de legi. l. 1. ad. l. aquil.

Erubescimus cum sine lege loquimur. §. considere
mus. in auc. de trien. & semis. l. illam. in. fi. C.
de collatio.

Legitimè factum nullam meretur pœnam. l. grac
chus. C. de adulte.

Mitius agitur cum lege, quàm cum homine. l. cel
sus. de arbi. plene Barto. in. l. amplius. rem ra.
habe.

Lex quātūcunq; dura seruāda est. l. prospexit. qui
& à quib.

Paria sunt aliquid facere contra legem, uel ultra
legem. l. 1. in. fi. de lo. publi. fruen.

Nihil in legibus superfluum aut contrarium inue
nitur. §. quibus. in. 1. consti. C.

Legis dispositio magis ultimæ uolūtati, quàm cō
tractui equiparatur. glo. ordi. in. l. 1. in. gl. 1.
C. de his quib. ut indig. latè Alex. in. l. ea de
mum. C. de collatio.

Cui non conueniunt uerba legis, non conuenit le
gis dispositio. l. quod constitutū. de mili. test.
l. 4. §. toties. de dam. infec.

Prouisio hominis facit cessare prouisionē legis. l.
fina. C. de pac. conuen.

Vbi homo nō prouidet lex supplet. l. si se. §. qua
situm.

fitum. de re iudi.

Legis factum excusat hominis negligentiam. l. si
puellam. C. si mancipi. sue. alie.

Lex noua idem disponens quod lex antiqua, ius
antiquum dicitur, non nouum. l. absentem. ibi
uetus ius. ubi Bal. C. de accusatio.

In decisionibus causarum, maxime spiritualium,
dicta Apostolorum sunt legibus preferenda.
Panor. in. c. super illa. de secund. nup.

Sub clypeo legis nemo decipi dicitur. l. paulus. de
præto. stipulatio.

Vnūquodq; legis uerbum, dicitur esse cum mini-
sterio aliquid operandi. l. 1. §. non frustra. de
iureiur. l. 1. quod metus causa. Paulus consil.
150. uiso. uol. 1.

Lex facilius ampliat & moderatur dispositionē
suam, quā dispositionē hominis. gl. magna
in. l. asiduis. C. qui potio. in pigno. habe. Ale
xand. consil. 5. attentis. col. si. in medio. uol. 7.

Lex omnium legum difficilima ob intellectuum
multiplicitatem dicitur esse. l. ubi pactum. C.
de transac. quæ secundum Ias. ibi. x x x. pa-
titur intellectus.

M V L T A.

Multa facta tenēt, quæ ab initio fieri pro-
hibentur. l. patre furioso. de his qui
sunt

sunt sui uel alie. iur.

Multa expressa nocent, quæ tacita non obesse.
l. nonnunquam. de conditio. & demonstra.

Multa transeunt in uniuerso, quæ singulariter nõ
transirent. l. quædam. de acqui. re. domi. l. im-
modicis. de contrahen. emptio.

Multa simul iuncta prosunt, quæ singula non suf-
ficiunt. l. spadonē. §. qui iura multa. de excu-
tuto. in ratione dubitandi. c. causam quæ. de
proba. l. rationes. et. l. instrumenta. C. eo. glo.
in. l. 2. circa princ. de excusa. tuto.

Multa propter importunitatē conceduntur, quæ
alias nõ cōcederentur. l. 1. C. de peti. bo. subla.
lib. x.

Multa imperfecta unum perfectum constituere
non possunt. l. uni. C. qui nu. tutel.

Multa cadunt inter calicem supremāq; labra. l.
naturalem. §. 1. in fi. de acqui. re. domi. §. ferē.
insti. de re. diuifio.

Multa possunt ad tempus prohiberi, sed non
perpetuō. l. quintus. ubi Bar. de annu. lega.

Multa honestē accipiuntur, quæ tamē inhonestē pe-
tuntur. l. 1. §. proinde. de uar. et extraord. cog.

Multa in consequentiam permittuntur, quæ prin-
cipaliter denegantur. l. 1. de auto. tuto. l. con-
ditionibus pupillus. de condi. & demon.

Multa ex post facto tolerantur, quæ ab initio pro-
hibentur. l. circa. de inoffi. testa. d. l. patre. de
his

his qui sunt sui uel alie. iu.

Multa licent quæ tamen honesta non sunt. l. non omne. de reg. iu. unde Demosthenes ad Athenienses, Themistoclis cōsiliū utile quidē esse, sed non honestū. Responderunt Athenienses: Quod honestum non est, id nec utile reputamus. Et Paulus: Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt.

Multa tractantur quæ non perficiuntur. Bald. in l. cum allegas. col. 3. C. de usu. l. si uoluntate. C. de rescin. uenditio.

Multa dicuntur quæ non fiunt. l. sciendum. §. dictum. de ædil. edic.

Multa in solatium afflicti cōceduntur, quæ aliis non concederentur. l. iure succursum. de iur. doti. l. si. C. de insti. & substi. l. uni. C. si impetria. lib. soci. lib. x.

Multa in genere permittuntur, quæ in specie fieri prohibentur. Et ideo filius non potest patri, in sui utilitatē specialiter cōsentienti, donare causam mortis: imò uirtute consensus in genere præstiti, est cōmunis opi. secūdum Deci. in consi. 289. placet mihi. col. 1. & pen. uol. 2.

Multa facta tenent, quæ de nouo fieri prohibentur. c. fina. de diuortijs.

Multa licent, quæ tamen nō expediūt. l. 1. in prim. de aqua coti. & csti.

Multitudo non excusat delictum. Vel, Multitudo delin

delinquentium delictū nō minuit. c. 2. ubi glo.
in uerbo praterire. de censci. lib. 6.

Non minus ardebunt qui cum multis ardebunt. c.
multi. in fi. 2. quæsti. 1.

Multitudini quandoq; parcitur. Vel, Ob populū
multum, delictum transit in multum. c. quantū=
cung. 1. quæsti. 7. latè. Calca. consi. 1. col. 4. in
25. fund.

Multa contra rigorem iuris pro libertate sunt
constituta. l. generaliter. §. si quis seruo pigno
rato. de fideicommiss. liberta.

Multa in iure ciuili contra strictam rationem di=
sputādi, pro cōmuni utilitate recepta sunt. l.
ita uulneratus. ad fi. ad. l. aquil.

Multa ratione incertitudinis permittuntur, quæ
aliās non concederentur. l. 1. C. de pac. l. si ea.
C. de usu. c. nauiganti. extra cod.

Multa olim mittebantur, quorum exemplis
hodie uti non licet. c. quod autem. xxij. q. ij.

Multa incidenter fieri permittuntur, quæ princi
paliter denegantur. l. quoties. C. de iudi. l. cū
creditor. §. qui furē. ubi Barto. de furtis.

Multa ex proposito facta prosunt, quæ casuali=
ter non releuant. l. 2. in fi. de condi. & demō.

Multa reciproce conceduntur, quæ simpliciter
fieri prohibetur. l. quod aut. §. si uir & uxor.
de dona. inter uir. & uxo. l. de fideicommissio.
C. de transactio.

Ex mul

Ex multis concurrentibus augetur effectus. c. in-
notuit. uersi. multa enim. de electio l. 1. & ibi
not. Bal. C. de fideicommiss.

Multa pro bono pacis tolerantur, quæ aliâs pro-
hibentur. c. 2. in fi. de desponsa. impube.

O R D O.

Vbi nō est ordo, ibi confusio. §. inordinatū.
ubi glo. in auc. de hære. & falcid.

Quando mens legis est certa, de ordine non cura-
tur. l. in his. §. fi. & l. nec enim. de solutio.

In mistis & coniunctis ordo nō attenditur. l. qui
dam testamento. de pecul. lega.

Ordo scripturæ reducitur ad ordinē intellectus.
l. ij. §. prius. de uulga. & pupil. l. talem. de hæ-
re. insti.

Ordo scripturæ denotat ordinē charitatis. l. quo-
ties. de usufruc.

Ordinata charitas incipit à seipso. l. præses. C. de
serui. & aqua.

In necessitatibus ordo non attenditur. Vel, Neces-
sitas ordinē nō seruat. l. ut gradatim. in prim.
de mune. & honori. l. sciendum. §. ordine. de
legatio.

Ordinata ad unum effectum, ad alium transferri
non debent. l. aut damnum. §. hostes. & §. so-
lent. de pen. l. quod labeo. de compensatio.

r Ordo

Ordo scripturæ non impedit causam iuris ac uoluntatis. l. cum pater. §. fidei. tuæ. de lega. ij. Verba plurium graduum collectiua, ordine successiuo intelliguntur. l. cum ita. §. si. & l. peto. §. fratre. de lega. ij.

In notorijs ordo iuris non attenditur. l. ictus fustium. in princ. & ibi Bart. de his qui notant. in fa. c. quanto. de transla. prela. Angel. in. l. si uacantia. uersic. uenio ad secundum. C. de bo. uacan. lib. x.

Ex ordine honoris colligitur ordo affectionis. l. publicus. in fi. de condi. & demõ.

Ex ordine literæ arguitur intentio disponentis. c. mandato. in fi. de preben. in. §. c. pen. in prim. de electio. in. §. d. l. quoties. de usufruc.

Ordo non attenditur ubi mens disponentis certa reperitur. l. in his. §. si. & ibi Bar. de solutio. Scire quid facias, et nescire quo ordine facias, nõ est perfectæ cognitionis. Bal. in proë. digestorum, circa princip.

Ambrosius,

PAR, PARIA SVNT.

PAr in parem nõ habet imperiũ. l. ille à quo. §. tempestiuum. ad trebelli. c. innotuit. §. quamuis. de electio.

A pari potentia non fit actus. l. sabinus. communi diuidũ. l. si reus. de duo. reis stipu.

Poten

Potentioribus nostris pares esse nō possumus. l. 3.
in prin. de alienatio. iud. mutan. cau. fac.

Etiam asinus indignatur, quando per comparem
aprehenditur. glo. in. l. hāres. 1. de acquirēd.
hāredita.

Pares in tempore sunt pares in iure. l. aliena. §. 1.
de pigno. actio.

Pares in gradu, pariter admittuntur. l. si relinqui-
ro. de legi. tuto.

Par est uirtus taciti & expressi. l. cūm quid. si
cert. peti.

Par est uirtus cōsuetudinis & legis. l. de quibus.
de legi.

Par est uirtus testium & instrumentorum. l. in
exercendis. C. de fid. instru.

Paritas rationis, paritatem iuris inducit. l. illud.
ad. l. aquil.

Paritas delicti paritatem pœnæ requirit. l. nihil
interest. de adul. auc. ut frat. si. in si. l. si quen
quam. in si. C. de episco. & cle.

Paria delicta mutua compensatione tolluntur. l.
uiro atq; uxori. in si. solu. matri.

Paritas affectionis omnem remouet suspicionem.
l. non solum. §. 1. de rit. nup.

Parium eadem est natura. l. si socer. in fine. solu.
matrimo.

Parium eadem est potentia, nec maior. l. 1. §. uete
res. de acquirē. pos. l. si reus. de duo. re.

Pares cum paribus, ueteri prouerbio, facile congregatur. l. pupillo. §. 1. de tuto. & cura. dat. l. 1. §. 1. de excusa. tuto.

Occultator alienae laudis, furi par est. 1as. insti. de actio. in fi. per tex. in l. hereditatum. in fi. ad. l. falci.

Paria sunt nolle & non posse. l. 3. C. de here. insti. l. 1. §. usus. de procurato.

Paria sunt non esse, & non apparere. l. duo titij. in fin. de testa. tutel. l. in lege. de contrahen. emptio.

Paria sunt nescire & dubitare. l. manifestissimi. C. de furt.

Paria sunt nescire, uel non posse. l. in actione. uersu. sicu. planè. de furtis.

Paria sunt dare & remittere. l. si fundum. §. titio. de lega. 1.

Paria sunt esse uel esse debere. l. qui cum alio. ubi Deci. in fi. de reg. iur.

Paria sunt scire, uel scire debere. l. quod. ubi doc. si cert. peta. l. qui fundū. §. seruus. pro empt.

Paria sunt scire, uel scire posse. l. penulti. ad macedo. l. in bonorum. in fi. de bono. pos.

Paria sunt habere, uel habere posse. l. itē ueniunt. §. petitam. ubi Angel. de petitio. here.

Paria sunt habere, uel habere debere. l. penul. §. 1. ubi Bar. de aur. & argen. lega.

Paria sunt rem non habere, uel habere inutilem. c. inter

inter corporalia. §. sicut. de transla. episcop.
glo. in. l. si. C. de plagia.

Paria sunt ipso iure excludi, uel ope exceptionis.
l. nihil interest ipso iure. de reg. iur.

Paria sunt nō habere remedium, uel habere inane. l. nam is. de dolo.

Paria sunt soluere & cōpensare. l. si debitor qui
potio. in pigno. habean. l. si peculiū. §. de illo.
de sta. lib.

Paria sunt soluere uel promittere. l. fina. C. ad. l.
falcid.

Paria sunt mihi solui, uel alteri mea uoluntate. l.
nihil interest. C. de solu.

Paria sunt mandare, uel ratum habere. c. ratiha=
bitionē. ubi Dim. de regu. iur. in. 6.

Paria sunt aliquid facere, uel per se, uel per aliū.
l. 1. §. deieciſſe. de ui & ui arma. l. is damnū.
de regu. iur.

Paria sunt facere, uel facto auctoritatem præbere.
l. 1. §. omnia. C. de uete. iu. enucle.

Paria sunt aliquid facere, uel per se, uel per inter
positā personā. l. hac edictali. §. si uerò plus.
C. de secun. nup.

Paria sunt subscribere per se, uel per aliū suo no=
mine. l. uice. C. de donatio.

Paria sunt effectum producere, uel causam imme=
diatè præbere. l. nihil interest. ad. l. corne. de
fica.

Paria sunt non facere, uel minus legitime facere.
l. quoties. qui satisda. cogan. l. si aut nullū. C.
de legi. hære.

Paria sunt nihil facere, uel partem tantum indiui-
dui facere. l. furiosum. ubi glos. C. qui testa.
fa. pos.

Paria sunt facere, uel facienti consentire. l. utrū.
et l. sequen. ad. l. pompe. de parricid.

Paria sunt delinquere, uel delinquenti non resiste-
re. l. 3. §. tantūdem. de admi. tuto.

Paria sunt nō facere, uel in facto non perseuera-
re. l. quicquid calore. de regu. iur.

Paria sunt actum non incipere, uel cœptum non
perficere. l. si. §. illud. C. de codicil. §. penult.
insti. quib. mod. testa. infr.

Paria sunt aliquid impleri formaliter, uel equi-
pollenter. l. 3. C. de insti. et substitu. l. si. C. de
dona. que sub mo. l. gallus. §. et quid si tan-
tum. de libe. et posthu.

Paria sunt aliquid ab initio esse tale, uel ex post
facto deuenire ad tale. l. nec interest. ad. l. falc.
l. penul. de actio. emp.

Paria sunt uoluntatem uerbo, uel facto declarari.
l. paulus. rem ra. hab. l. de quibus. de legi. l. re-
cusari. de acqui. hære.

Paria sunt aliquid exprimere uerbis, uel scriptu-
ra. l. miles ad sororem. in prin. de lega. 2.

Paria sunt aliquid esse impossibile naturaliter,
uel de

uel de iure. l. i. ubi glo. & l. filius. de conditio. institu.

Paria sunt non posse, uel non honestè posse. l. ne pos proculo. de uerbo. signi.

Paria sunt aliquid fieri sine lege, uel contrà legē. Bal. in. c. in genesi. col. fi. de electio.

Paria sunt non esse scriptum, uel ita scriptum ut intelligi non possit. l. ij. de his que pro non scrip. habent.

Paria sunt non respōdere, & obscure respōdere. l. de etate. §. nihil interest. de interrog. actio.

Paria sunt aliquid iam esse, uel de proximo sperari. l. penul. de milita. testa.

Paria sunt dare, uel non adimere. l. conficiuntur. in prin. de iur. codicil. l. i. §. sciendum. de lega. 3.

Paria sunt aliquid uel expresso consensu, uel longo silentio esse finitum. l. i. in fi. ad tertullia.

Paria sunt minus soluere, uel tardius soluere. l. solidum. de solutio.

Paria sunt non dare, uel dare inutile. l. quamuis. §. si conuenerit. ad uelleia.

Paria sunt rem non reddere, uel reddere deteriore. l. 3. §. i. commoda.

Paria sunt pupillum abesse, uel adesse sine tutore. l. si pupillus. ex quib. cau. in pos. ca.

Paria sunt aliquid fieri coactè, uel metu compulsionis. l. nouissimè. in prin. quod fal. tuto.

Paria sunt relictum cohæredi restituere, uel sibi

in quartam imputare. l. in fideicommissaria.
ubi glo. fi. in prim. ad trebellia.

Paria sunt neminem instituere, uel institutū nol-
le adire. l. ij. §. quisquis. de. uulga. insti. de hæ-
re. quæ ab intesta. de sse. in prim.

Paria sunt excludi morte, uel repudiatiōe. l. ij. §.
sed & si ipsa. ad tertullia. Bar. in. l. centurio.
in prim. uer. ex hoc sequitur. de uulga. con-
tra de. l. filio pater. iunc. ibi gl. de lega. 1.

Paria sunt inimicum uirtute, uel fallacia supera-
re. l. nihil interest. de capti. & postli. re.

Paria sunt dolum re ipsa, uel ex proposito in-
teruenire. l. si. C. qui manumit. non poss. Abb.
in. c. cū contingat. col. pen. extra. de iure iu.

Paria sunt falsum exprimere, uel suppressere ueri-
tatem. c. super literis. extra. de rescrip. l. 1. in
prim. de fal.

Paria sunt uolūtatem ab initio, uel ex post facto
interuenire. l. si autem plures. in prim. de aq.
plu. arcen.

Paria sunt aliquid esse certum per se, uel per re-
lationem ad aliud. l. asse toto. de hære. insti.

Paria sunt diuisionem à iudice, uel à testatore fie-
ri. l. 1. in prim. de alimē. lega.

Paria sunt hereditatem non diuidere uel diuisam
uni tantum relinquere. l. quidam elogio. C. de
iu. delibe. l. ij. de acqui. hære.

Paria sunt nullā subesse causam, uel subesse, sed
iniust

iniustam. l. 1. §. 2. §. 1. de condic. indebi.

Paria sunt rem habere, uel actionē ad rem. l. qui actionem. de regu. iu. l. rem in bonis. de acqui. re. domi.

Paria sunt à loco abesse, uel sui copiam non facere. l. cum qui circā. de priuileg. credito.

Paria sunt iudicem (quoad eius pœnam) corrumpti precibus, uel pecunia. l. si. & ibi Bart. C. de pœna iud. qui mal. iudica.

Paria sunt dicere, est speciale, uel de æquitate. glo. in. l. qui res. §. aream. in uerbo in perpetuum. de solutio.

Paria sunt dicere, hec lex procedit de æquitate, illa de rigore: uel dicere, hæc corrigit illam. glo. ordi. ubi Bart. in. l. cotē ferro. §. fin. in prin. de publica. Bar. in. l. ex hac. col. 1. de do natio.

Paria sunt aliquid fieri necessitate cogente, uel suadente utilitate. c. post translationem. §. si. de renuntia. c. quæris. de eta. & qualita.

Paria sunt aliquid per me, uel mea uoluntate fieri. l. filio familiās. C. de iu. deliberan.

Paria sunt non extare, uel non succedere. l. ij. §. adoptiui. uer. sed si sint. ad tertullia.

Paria sunt conditionem impleri, uel à iure remitti. l. mulieri. & titio. de conditio. & demon. l. quæ iurisiurandi. de conditio. insti.

Paria sunt egrotum derelinquere, uel malū medi cum

cum adhibere. l. quòd si nolit. §. si mancipiū.
de edil. edic.

Paria sunt rem furto exportare, uel illam duntaxat occultare. l. hæreditatum. §. si. ad. l. falci.

Paria sunt aliquem occidere, uel ei alimenta denegare. l. necare. de lib. agnoscen.

Paria sunt aliqua simul fieri, uel eodem tempore confirmari. l. ij. ubi Bal. C. de testa. tutel.

Paria sunt delinquere, uel delictum attentare. l. si quis non dicam. C. de episco. & cle. l. is qui cum telo. C. de fica.

Paria sunt dominium transferre, uel usucapiendi conditionem. l. si finita. §. iulianus. de dam. infec. l. si pater filie. de ususcap. pro dona.

Paria sunt in tormentis confiteri, uel formidine tormentorum. l. as. latè in l. 2. C. de transac.

Paria sunt aliquem posse, uel stare per se quominus possit. l. si bonæ fidei. de noxali.

Paria sunt actum non esse nullum, uel de nullitate opponi non posse. glo. singu. in l. qui habebat. §. 1. in uerbo consilium. in fin. de manu. test. pulchrè Deci. consi. 456. consului. in prin.

Paria sunt rem non tradi, uel traditam euinci. l. emptorem. §. 1. ibi nec uideri traditum. de actio. emp. l. as. in l. 1. §. qui mandatā. in prin. de offi. eius.

Paria sunt aliquid non facere, uel facere, non ta-

men

men debito modo. l. 1. §. penul. quo legato.

Paria sunt aliquid fieri de iure communi, uel ex priuilegio. l. liberos. ubi Bal. C. de collatio.

Deci. consi. 695. uisa donatione.

Paria sunt consentire, uel non contradicere. l. in adoptionibus. de adoptio.

Paria sunt aliquid mihi dari, uel alteri cōtēplatione mei. l. annua. §. à titia. de annu. lega.

Paria sunt contra legem facere, uel ultra legē. l. 1. in fi. de lo. pub. fru.

Paria sunt malè facere, uel malefacto non obuiare. c. sicut dignum. extra. de homicid.

Paria sunt non esse, uel reperiri non posse. l. cū unus. §. si. de bon. auto. iud. possi.

Paria sunt non debere, uel nondū cōueniri posse. l. fulcinus. §. si in diē. quib. ex cau. in pos. ea.

Paria sunt rem amittere, uel deteriore factam recipere. l. nauis onusta. §. si. ad. l. rho. de iac.

Paria sunt nō esse in possessione, uel mala fide possidere, uel mala fide possidere. l. finali. C. unde ui.

Paria sunt res alienas inuadere, uel iniuste detinere. c. sēpē. de resti. spoliato.

Paria sunt aliquid pprio nomine significare, uel aliter demonstrare. l. certum. si cert. peta.

Paria sunt aliquid fieri tēpore habili, uel in tempus habile cōferri. l. in tempus. de hāre. insti.

Paria sunt aliquid fieri tēpore phibito. uel in tēpus

pus prohibitum conferri. l. oratio. de sponsa.
l. quod sponsæ. C. de dona. ante nupt.

Paria sunt aliquem iam esse cōdemnatum, uel ex
processu apparere ipsum cōdēnandū. l. qui
pene. de manumissio.

Paria sunt sententiam esse latam, uel esse conclu-
sum in causa si rem. §. fi. de euic. c. pastoralis.
de causa pos. & propieta.

Paria sunt quem non adesse, uel cum difficultate
adiri posse. l. in contractibus. in fi. & ibi not.
Bar. C. de non nume. pecu.

Paria sunt quem aliquid facere, uel per se nō sta-
re quominus fiat. l. uter. in fi. de condi. insti.

Paria sunt aliquid esse impossibile, uel multum
difficile. l. apud iulianum. §. cōstat. de lega. 1.

PRINCIPIUM,

FINIS, INFINI-

tas, Exitus.

Prinzipium est potissima pars cuiusq; rei. l.
1. de origi. iur.

Quod iuris est de aliquo, idem est de eius princi-
pio. l. non ideo minus. & ibi not. Barto. C. de
here. insti.

Bene & competenter uniuersa geruntur, si princi-
pium decens fiat, & amabile deo. in auc. quo
modò oportet. epi. in prin.

Quæ

Quæ malo inchoata sunt principio, uix est ut bono exitu peragatur. c. principatus. 1. questi. 1. Initium spectandum est. l. pōponius. lib. 26. de negotiis gestis.

Initium litis fit per contestationem. l. uni. & ibi glo. C. de plus petio. l. apertissimi. C. de iud. Principijs obsta, serò medicina paratur. l. si. C. in quib. cau. in integ. resti. non est necessa. Vel, Melius est intacta iura ab initio conseruare, quàm post illatū uulnus remedium querere.

Vno principio illicito dato, plurima mala sequuntur. §. considerauius. & ibi glo. in uerbo illicito. in auc. ut iudices si quo suffra. colla. 2.

Quod ab initio inutile est, ex euentu nō confirmatur. l. si tutoris. quod iussu.

Finem expectare oportet. l. diximus. de excusa. tutorum.

Finis est nobilior omnibus quæ sunt ad finem. l. et si non sint. §. perueniamus. de auro & argenti. lega. Aristo. 3. topico.

Melius est in tempore occurrere, quàm post exitum uindicare. l. 1. C. quando lice. uni. si. iud.

Inducta ad unum finem non operantur contrarium effectum. l. legata inutiliter. de lega. 3.

Exitus acta probat. l. si mater. ubi Bald. C. ne de sta. defuncto. l. rem non nouā. in fi. C. de iudi. c. quod autem. 22. q. 2.

In maleficijs uoluntas spectatur, non exitus. l. diuus. ad

uus. ad l. cornel. de fidei.

Finis aliquando principium trahit, & econtra.
l. 4. de adimē. lega. l. si quis. in prin. de lega. 3.
glo. in l. qui sella. §. fina. de seruitu. rustico.
prædio.

Cuius finis melior est, ipsum quoque melius est. Ari
sto. 3. topico.

Habito sine de origine non curatur. l. cum seruus.
de uerbo. obliga.

Ubi actus uitiaretur, finis ad principium non rea
fertur. Petrus de Ancha. consil. 115. incipia.

Tempus centum annorum, est longissimus uita si
nis. l. si usufructus. de usufruc. lega.

Nihil ab eo casu incipere potest, quo finiri de
bet. l. usufructum. de usufru. lega.

Denegato qualicumque sine, denegatum censetur
qualecunque eius principium. l. oratio. de spon
sa. Roma. consil. 299. in proposita. circa fi.

Proœmium denotat causam finalem. l. si. de hære.
instituen.

Origo bonorum non attenditur, sed finale domi
nium. l. si auia. C. de donatio. pulchrè Ancha.
consil. 50. uis diligenter. circa med.

Non datur finis ubi principium non præcessit. l. ti
tio usufructus. de cōditio. & demō. Vel sic,
Non dicitur desinere quod nunquam cœpit.
Nam omnis priuatio præsupponit habitū, &
omnis corruptio generationem. l. manumissio

nes.

nes. de iusti. & iu.

Non attenditur initium, sed perseverantia. l. nã
et si parentibus. §. 1. de inoffi. testa.

Ad interpretationem alicuius materiæ, non est il
lotis manibus, & omiſſis initijs accedendum.
l. 1. in fi. de origi. iu.

Vniuscuiusq; contractus initium spectandũ est,
& causa. l. si procuratorem. in prin. manda.
l. 1. §. non solũ. depositi. l. si tamẽ. ad macedo.

Actus consummatus non uitiatur, licet perueniat
ad casum à quo inchoari non potest. l. si gau-
dentius. C. de contrahen. emptio.

Potior pars cuiusq; diei, est horarum septem pri-
marum, non supremarum. l. ij. de uerbo. sign.

Quod primum est, nihil ante se habere potest. §.
in reliqua. in proœ. digestorum.

A primordio tituli, posterior omnis formatur
euentus. l. uni. in fi. C. de impo. lucra. descrip.
libr. x.

Non uidetur omnino falsum, quod ueritatis pri-
mordio adinuatur. l. cùm filius. §. hæres. de le-
ga. ij.

Que ab initio sunt uoluntatis, ex post facto sunt
necessitatis. l. sicut. C. de actio. & obliga. l. in
commodato. §. sicut commodati. l. si quis ar-
gentum. §. cùm enim. C. de donatio.

Principium non apparens non consideratur. l. 1.
§. planè si aqua. de aq. quotidi. & astiu.

Que

Que in præfationibus dicuntur, in sequentibus repetita intelliguntur. l. item quia. §. fin. de pac. l. titia. §. i. de stipulatio.

Præfationes libentius nos ad lectionem propositæ materiæ perducunt, & in ea euidentiore præstant intellectum. l. i. in fi. de orig. iu.

Que per defunctum inchoata sunt, per hæredem explicari debent. l. hæres socij. pro socio.

Priora posterioribus eliduntur. l. si unus. §. pactus. de pac. l. pacta nouissima. C. eo. tit.

In mistis & coniunctis, non datur prius, nec posterius. l. quidam testamento. de pecul. lega.

Qui prior est tempore, potior est iure. l. si fundū. C. qui potio. in pigno.

Qui prior appellat, prior agat. l. qui prior. de iud.

Prima charitas incipit à seipso. l. præses. C. de serui. & aqua.

Sermo simpliciter prolatus, intelligitur de prima uice. l. boues. §. hoc sermone. de uerbo. signi. l. cum pater. §. pater. de lega. ij.

Primo nominatus, censetur magis dilectus. l. quoties. de usufruc.

Omnis laus in fine canitur.

Finis est primus in intentione, & ultimus in executione.

Omne agens agit propter finem. Aristoteles. 2. physicorum.

Causa

*Causa finalis attendi debet. l. si. de heredi. insti.
Quicquid initium habuit, ad finem peruenire ne-
cesse est. Aristo. 3. physico.*

*Finitum ad infinitum nulla est proportio. Aristo. s.
physico. & 1. de cœlo & mundo. l. filiusfam.
§. secundum uulgarem. de lega. 1.*

*Infinitas uitāda est. l. si. & ibi glo. C. de sac. sanc.
eccle. l. uni. C. de sen. quæ pro eo quod inter
Prouidendum est, ne lites in infinitum extendan-
tur. l. apertissimi. C. de iud.*

*Fini nihil est contrarium. Aristo. 3. de cœlo &
mundo.*

*Finis scientiæ speculatiuæ est ueritas, practicæ ue-
rò opus. Aristo. 2. metaphy.*

*Si uerba sunt apta ad infinitatem, toleratur infini-
tas. l. si ita stipulatus. ubi Bar. de fideius.*

*Finis est consumatio actus. l. quæsitum. §. illud. de
lega. 3. l. si is. §. quædam. ad. l. fulci. l. edificia.
§. perfecisse. de uerbo. signi.*

PVBLICE IN

TEREST.

Pvblicè interest delicta puniri. l. ita uulne-
ratus. in fi. ad l. aquil. l. locatio. §. quod
illicitè. de publica.

Publicè interest supremas hominum uoluntates
s effectum

effectum sortiri. l. uel negare. quemadmo. testa. aperian.

Publicè interest homines saluos & incolumes conseruari. l. cum ratio. §. penul. de bo. damnato.

Publicè interest neminem suis rebus abuti. §. sed & maior. insti. de his qui sunt su. uel alie. iu.

Publicè interest riuos & cloacas purgari, ne aëris salubritas inficiatur. l. de pupillo. §. si quis riuos. de ope. no. nuntia.

Publicè interest dotes mulieribus conseruari, ut facilius nubentes repleant liberis ciuitatem. l. i. solu. matri. & l. interest. de priuilegijs credito.

Publicè interest sine metu & periculo per itinera cōmeari. l. i. §. i. de his qui deiece. uel effu.

Reipublicæ interest plurimos habere defensores. l. nam reipublicæ. de no. ope. nuntia.

Publicè interest urbem nō deformari. l. si. ne quid in loc. pub. quia pulchritudo urbis allicit homines ad habitandum. Ouidius:

Aspicias ut ueniant ad candida tecta columbæ:
Accipiat nullas sordida turris aues.

Reipublicæ interest subditos habere locupletes. auc. ut iudi. si quo. suffra. §. consideremus.

Publicè interest prouinciam malis hominibus purgari, ut in quiete permaneat. l. congruit. de offi. præsid. l. ij. C. quando li. sine iud. se uindica.

Publi

Publicè interest absentes à quibuscunq; defendi.

l. seruum quoq; circa prim. de procurato.

Publicè interest pœnam delinquentibus non re-
mitti. l. si operis. C. de pœnis.

Reipub. interest studiorũ fauores ampliari. glo.

in. l. 1. C. de stud. libe. urb. Rom. lib. xii.

QUALITAS, ACCI- DENS, SVBIECTVM.

Qualitas sine subiecto esse non potest. l. 4.
§. si. de actio. emp. l. si. de colla. bono.

Non entis nullæ sunt qualitates. ibi-
dem. & l. 1. de hæredi. uendi.

Qualitas actus agentis intentionem demonstrat.
l. non codicillum. C. de testa.

Qualitas adiecta uerbo, debet intelligi secundũ
tempus uerbi l. in delictis. §. si extraneus. de
noxa. l. si titius. de mili. testa. latè Calca. con-
sil. . 15. uiso instrumento. col. 6. nu. 23. us-
que ad. 24.

Allegans qualitatem illam probare tenetur. l. nõ
ignorat. C. qui accu. non pos.

Mutatione qualitatis rei substantia non mutatur.
§. minus. insti. de hære. quæ ab intesta. dese. l.
si fundus. §. si res. de pigno.

Accidētia & qualitates, possunt adesse uel abesse
s 2 se præ

- se præter subiecti corruptionem. l. pro uoluntarijs. de impen. in reb. dota. fac.
- Qualitas** competens ex persona propria, potentior est ea quæ cõpetit ex aliena. l. si quid bello. ubi glo. de capti. & postlim. re. Bartol. in l. quod princeps. in fi. de lega. ij.
- Qualitas** quæ paucioribus competit, facit dispositionem magis specialem. Bal. in. l. executio. nem. col. 6. C. de execu. re. iud. Deci. in. l. in toto. de regu. iur.
- Qualitas** adiecta in principali, censetur in eius accessorio repetita. Bar. in. l. si ita stipulatus. §. chrisogonus. col. pen. de stipulatio. l. titius. ubi Bal. C. de ope. liberto.
- Quando** requiritur aliquid qualificatum, non sufficit illud simpliciter interuenire. l. fulcinius. §. cum hoc. ubi Bar. ex quib. cau. in pos. ea. l. 3. ad l. aquli.
- Vitium** qualitatis, maius est uitio quantitatis. l. 1. §. si quis simpliciter. & §. sequen. de stipulatio. Din. in. c. plus semper. circa fi. de regu. iur. in. 6.
- Ex** qualitate sermonis præsumitur qualitas loquentis. Vel, Quilibet est talis, qualia uerba refert. l. pen. de conditio. insti.
- Qualitas** non migrat de subiecto in subiectum. glo. in. l. quis ergo. de pecul.
- Qualitas** certo tempore requisita, postea superueniens

ueniens non patrocinatur. Calca. consil. 15.
uiso. col. 6. nu. 23. uol. 1.

Qualitas posita in una oratione copulata cum
alia, qualificat etiam orationem præcedentē,
ubi aliās ius commune lederetur. c. causam
quæ. de rescrip. Alex. consi. 34. uis. circa fi.
uol. 6.

Qualitas quæ est in termino ad quem fit relatio,
censetur repetita in termino referente. l. si
prior. & ibi Bal. & Ang. solu. matri.

Accidens sine subiecto esse non potest. l. 4. in fin.
de actio. emp.

Accidens non mutat rei substantiam. l. naturalem.
§. apum. de acquir. re. do.

Causa naturalis præfertur accidentali. l. qui ha-
bet. in fi. de testa. tutel.

Accidentia non migrant de subiecto in subiectū.
l. quis ergo. & ibi glo. de pecul. est supra.

Accidentia extrinseca possunt adesse & abesse
citra subiecti corruptionē. l. falsa. de cōditio.
& demonst. l. pacta conuenta. de contrahen.
emptio. est supra.

Vbi datur cōcursus nature & accidentis, semper
natura præfertur. l. qui habet. in fi. de tutel.

Accidentia concreta, secundum naturam subiecti
regulantur. Portius in. §. quædā. insti. de re.
diuisio.

Accidentia plurimum conferunt ad rerum cogni-
tionem.

tionem. l. i. & l. quòd si nolit. §. qui m̃cipia.
de edil. edic.

Diuerſitas accidentium non inducit ſpecificā diſ-
ferentiam. l. ſina. de fund. inſtruc.

Duo contraria in eodem ſubiecto ſimul eſſe non
poſſunt. l. mutius. pro ſocio.

Agens & patiens non concurrunt in eodem ſub-
iecto. l. uranius. de fideius. l. ille à quo. §. tem-
peſtium. ad trebel.

Talia ſunt ſubiecta qualia prædicata demōſtrāt.
l. iij. de fund. inſtruc. lega. l. ſi. §. cui dulcia. de
uim. triti. oleo q; lega.

Verbum unius naturæ, per adiectionem alicuius
qualitatis in aliam naturam tranſit. l. centu-
rio. & ibi not. Laphranc. doria. in princi. de
uulga. & pupil.

Qualitas adiecta enti illud qualificat, & in diuer-
ſa ſpecie reponit. §. præterea. inſt. de inutil. ſti-
pula. pulchrè & latè Hyppoli. in ſingu. §. 2. o.
qualitas.

Vbicunq; in diſpoſitione fit mentio alicuius qua-
litatis ipſam diſpoſitionem immutantis, illud
factum uidetur uigore illius qualitatis. l. pen.
ubi Barto. C. de iur. delibe. Abb. in conſilio
115. uidetur. col. 1. uerſic. præterea ubicunq;
uolu. 2.

Natura ſeu aptitudo rei magis, quàm alicuius
emergentis qualitas ſpectanda eſt. glos. in. l.
uendica

uendicatio. de rei uendica.

Qualitas inducens uitiū non censetur repetita. l.
seruo alieno. §. penul. de lega. 1. l. lucius. de fi-
deicom. liberta.

RATIO.

Quando unica tantum ratio assignari po-
test, illa habetur pro expressa. glos.
singula. et ibi docto. in l. quamuis. C. de fidei-
commis. facit tex. in l. 1. de li. & posthu.

Sola uoluntas legis pro ratione habetur. §. furti-
ue. insti. de ususcap. glo. ordina. in l. 1. §. ini-
tium in uerbo ratus. de postulan.

Sic uolo sic iubeo, stat pro ratione uolūtas. l. quia
poterat. ad trebel. §. sed quod principi. insti.
de iur. natu. glos. fi. in l. filio pater. de lega. 1.

Lex est quicquid in ratione consistit. c. consuetu-
do. distm. 1. Abb. in c. ratio nulla. in princi.
extra. de præben.

Correcta ratione legis, censetur correcta lex. gl.
ordi in l. 1. in uerbo prouidētia. de legi. tuto.
similis glo. in l. qua ratione. §. literæ. in uerbo
directam. in fi. de acqui. re. domi.

Ubique militat eadem ratio, idem ius statui de-
bet. l. illud. ad l. aquil. l. 1. §. 1. de fonte.

Ubi diuersa ratio reddi non potest, diuersum ius
induci non debet. l. 3. §. 1. de iniust. rup. testa.

l. à titio. de stipulatio.

Diuerſa ratio reformat legē. l. interpoſitas. in ſi. C. de tranſac.

Ceſſante ratione legis, ceſſat lex. l. quod dictum. de pac. Bar. in conſi. 6.

Omne dictum à ſua ratione regulatur. l. cūm pater. §. dulciſſimis. de lega. 2.

Ratio naturalis habet uim legis. l. cūm ratio. de bo. damnato.

Ratio eſt coniunctio diuerſorum caſuum ad eundem finem tendentium. Bal. in. l. omnes populi. col. 17. de iuſti. & iu. Iaſ. in. l. 1. §. item acquirimus. in. x. nota. de acqui. poſ.

Non dicuntur diſcrepantia quæ conueniunt in ratione. l. 1. §. per ſeruum. ubi Iaſ. in. x. nota. de acqui. poſ.

Ratio eſt anima legis. l. cūm ratio. de bo. dānato.

Diuerſitas rationis, diuerſitatem iuris inducit. l. inter ſtipulantem. §. ſacram. de ſtipulatio. l. ſi. de rit. nup.

Non omnium ratio reddi poteſt. l. non omnium. de legi.

Vbi deſicit lex ſufficit rō naturalis. l. ſcire oportet. §. cōſequens. uerſic. ſufficit. de excuſa. tutor. l. cūm ratio. de bo. damnato.

Plures rationes uincunt unam. auc. itaq;. ubi glo. C. communia. de ſucceſſio. l. re coniuncti. de lega. 3. §. ſed hodie. in ſti. de adoptio.

Vnica

Vnica ratio quandoq; praeualeat duabus. l. nā et si
parentibus. de inoffi. testa. l. scripto. unde lib.
Ex pluribus rationibus sufficit unā subesse. §. affi-
nitatis. insti. de nup.

Quando concurrunt ratio permittens & ratio
prohibens, attenditur prohibitiua. l. si nō lex.
de here. insti.

Per rationem ueritas habetur. l. solam. C. de testi.
l. scire. de legi.

Ratio non dicitur esse eadem cum dicto. l. qui in-
terrogatus. de petitio. here. glo. in. l. si. de of.
procu. Caesar.

Fatua est quæstio quæ non habet rationem dū-
bitandi. l. domitius. de testa.

Tacitè cautum intelligitur, ubi eadem ratio repe-
ritur. l. his solis. C. de reuocā. dona. l. cū mu-
lier. ubi Alex. in. §. nota. solu. matri.

Secretorum secreta debet esse ratio. l. si maritus.
C. de dona. int. uir. & uxo. glo. in. l. de bonis.
in uerbo differendas. de carbo. edic.

Omne dictum per rationem ampliatur & limita-
tur. l. unū. §. fina. de lega. 2. l. si is qui animo.
de acqui. poss. ubi glo. l. cū pater. §. dulcissi-
mis. de lega. 2.

Dicta in una lege, extenduntur ad omnes res, ca-
sus, & personas in quibus eadem ratio repe-
ritur. l. item ueniunt. §. ait senatus. de petitio.
here.

Ratio debet esse generalis & concludens. glos.
in. l. non omnium. de legi. l. non hoc. C. unde
cogna.

Ratio in specie, uincit rationem in genere. glo. in
l. i. §. si ego. in uerbo ceterum. si pars heredi
ta. petita.

A' ratione tacita quando certa est & unica, ar-
gui potest, uelut ab expressa. l. milites agrum.
in prin. de re milita.

Quando in pluribus casibus militat eadem ratio,
tunc non habet locum extensio, sed ut genus
comprehendit omnes suas species, sic ratio ge-
neralis omnes casus complectitur. l. item ue-
niunt. §. ait senatus. de petitio. heredi.

Sine ratione non est lex. c. cōsuetudo. distin. i.

Ratio quæ in materia non consideratur, non facit
preferri habentem non habenti. Bald. in. c. i.
de gradi. succe. in feud. Angel. in. l. i. §. solent.
quando appel. sit.

In tēporibus & numeris nulla ratio reddi potest.
glo. singu. in. c. i. de æta. & quali. in. c. & in
l. i. in uerbo ratus. de postula.

Ratio legis uel statuti, est anima ipsius legis, uel
statuti. Bal. in. l. si quis seruo. C. de furt.

Ratio est ipsa lex. Bal. in. c. dilectis. de rescrip.

Lex in rationis substantia consistit. Abb. in. c. ra-
tio nulla. de præben.

Deficiente lege uel canone, sola ratio potest alle-
gari.

gari. c. frustra. distin. s. l. scire oportet. §. con
sequens. uer. sufficit. de excusa. tuto.

Dispositio generalis per rationem restringitur. l.
cum pater. §. dulcissimis. de lega. 2.

Vbi ratio est generalior dicto, licitum est à ratione
arguere, non obstante dicti specialitate. l. re-
gula. §. si. de iu. & fac. igno. c. constitutionem.
de regula. in. 6.

Paritas rationis inducit paritatem dispositionis.
l. à titio. de stipulatio. l. illud. ad. l. aquil.

Rationabile dictum ita debet mouere iudicem, si-
cut lex. And. de Iser. in proë. feudo. in penult.
col.

In his quæ sunt positiui iuris, concludens ratio as-
signari non potest. glo. in. l. 1. §. pueritiam. in
uerbo ratus. de postulan.

Intellectus & ratio idem sunt. Bal. in. l. quamuis.
C. de fideicommiss.

In dubio non præsumitur, quòd una tantum ra-
tio in lege uel statuto possit assignari, sed plu-
res. Salice. singulariter in. l. si serui uestri. in
§. col. C. de noxal. Ias. in. l. quamuis. in fi. C. de
fideicommiss. Alex. in. l. si constante. col. 2. in
fi. solu. matri.

Vbi est eadem ratio, ibi lex extendi debet ad ulte-
riores casus, cum lex quandoq; utatur uocabu-
lis exempli gratia. l. 1. §. quod uulgò. de ui &
ui arma.

Lex

Lex specialis habens rationem generalem; generaliter est intelligēda. l. regula. §. si. ubi Bar. de iu. & fac. igno.

Dispositio limitata extenditur secundum limites adiectæ rationis. l. nomen. §. si. de lega. 3. l. regula. §. si. de iu. & fac. igno.

VERBVM.

Verba intelligi debent attento iure communi, nō speciali. l. si. C. de his qui ue. eta. impe.

Verba cum effectu intelligi debent. l. 1. §. 1. quod quisque iu.

Verba non in genere, sed in specie accipi debent. l. si in rem. §. 1. de rei uendicatio.

Verba intelligi debent secundum subiectam materiam. l. si uno. locati.

Verba intelliguntur secundum qualitatem personæ ad quam referuntur. l. plenum. §. equitij. de usu & habita. l. ex militari. de mili. testa.

Verba semper intelligi debent ut aliquid operentur. l. si quando. in princ. de lega. 1.

Ex uerbis præsuppositiuis non oritur dispositio. l. ex facto. 1. de hære. insti. l. neque. enim. §. si seruum. de mili. testa.

Vbicunq; uerba dispositionis possunt retenta proprietate

prietate ab initio uerificari, nunquam ex post facto ad sensum improprium extenduntur. l. uerbis. de uulga. & pupil.

Vbicunq; dispositio, retenta uerborum proprietate, usq; ab initio ualere non potest, ex tunc improprie sumitur, ut aliquid operetur. l. scæ uola. ad trebel.

Vbicunq; uerba dispositionis sunt adeò extranea & inepta, ut menti nullatenus conueniât, dispositio uitiatur. l. si quis in fundi. de lega. 1. glo. in. l. librorum. §. quod tamen cassius in uerbo libros. de lega. 3.

Vbicunq; constat de mente disponentis, expressa uel præsumpta uerborum qualitas non attenditur. l. 3. C. de lib. præte. l. quoniam indignum. C. de testa.

Vbicunq; de mente dubitatur, à uerborum proprietate non receditur. l. non aliter. in princ. de lega. 3.

Vbicunq; uerba sunt ambigua, nec aliter constat de uolūtate, dispositio uitiatur. l. in ambiguo. de reb. dub. l. duo sunt titij. de testa. tutel.

Verba impropriari debent, ne actus reddatur inutilis. l. titia. 1. §. lucius. de lega. 2.

Verba conditionalia non disponunt. l. si quis sub conditione. si quis omiſſ. causa testamenti.

Verba præteriti temporis sunt abnegatiua præsentis. §. fuerat. insti. de actio.

Verba

Verba geminata magis disponunt. l. balista. ad trebellia.

Verba impropriari debent, ut actus naturæ deseruiant. l. insulam. de præscrip. uer. l. cum manu sata. in fi. de contrahend. emptio.

Verba generalia ad terminos habiles restringuntur. l. i. in prin. C. de sac. san. eccle. l. ut gradatim. in prin. de mune. & hono.

Verba secundum naturam actus interpretantur. l. si uno. in princ. loca. l. insulam. de præscrip. uer.

Verba ambigua secundum intentionem proferentis accipiuntur. l. si quis intentione. de iud.

Verba dubia cōtra loquentem interpretantur. l. ueteribus. de pac. l. labeo. de cōtrahen. empt.

Verba quantūcūq; generalia, ad consonum intellectum restringuntur. l. i. §. quod ait. ne quid in. lo. sac.

Verba generaliter prolata, referuntur ad omnes & omne tempus. l. si ita fuerit. de lega. 3.

Verba generalia, dispositionis etiam fauorabilis, restringuntur ad casus uerisimiles, & minime odiosos. l. lucius 2. §. lucius. 2. de lega. 2.

Verba generalia in ultimis uoluntatibus referuntur ad tempus testamenti. l. testator. §. 1. de lega. 2.

Verba simpliciter prolata, debent intelligi civiliter & urbanè, non iudaicè. l. si cui. in princ. de ser

de seruitu.

Verba debent intelligi simpliciter, & non secundum quid. l. hoc legatum. ubi Bar. de lega. 3.

Verba in statutis propriè accipi debent. l. 1. §. si is qui nauem. de exercito. actio. l. 3. §. hac uerba. & ibi not. Bar. de neg. gest.

Verba enunciativa tacitè subintellecta, non inducunt dispositionem. l. rationes. in fine. C. de probatio.

Verba generalia secundum sui naturam generaliter intelligi debent. l. 1. §. generaliter. de lega. præstan. l. si finita. §. de ceteris. de dam. infec.

Verba impropriari debent, ut conueniant materie de qua agitur. insti. quib. alie. li. uel nō. §. nunc autem admonendi. ubi glo. in uerbo derint.

Vbiq; ex uerbis simpliciter intellectis resultat iniquitas, tunc à uerbis receditur, & mens seruatur. l. scire oportet. §. aliud. de excusa. tuto.

Verba mistim & confusè posita, ad ordinem reducuntur, singula singulis cōgruè referendo. l. eam quam ibi siue quæ sita siue non. C. de fideicommiss.

Facta sunt potiora uerbis. l. de pupillo. §. meminisse. de no. ope. nun.

Vbi factio opus est, uerba non sufficiunt. l. iulianus.

nus. §. offerri. de actio. empt. l. peculium. 1.
in fi. prim. de pecul. l. 1. §. tulisse. in fi. ad syl-
lani.

Verba in dubio intelligi debent, rebus sic se ha-
bentibus. l. quod seruius. de conditio. ob cau.
l. fi. §. idem quasijt. de condic. indebi. l. paulo
callimacho. §. 1. de lega. 3. Bar. in. l. quoties. §.
si duo. circa fi. de here. insti.

Quoties uerba legis diriguntur ad iudicem, tunc
ex illo edicto oritur semper officium iudicis.
glo. ordina. in. l. si soror. C. de collatio. Bar.
in. l. uni. de cōdic. ex lege. uer. 2. principaliter.

Verba iactatoria non inducunt dispositionem. l.
fi. de testamen.

Verba debent intelligi secundū communem usum
loquendi. l. librorum. §. quod tamen cassius.
ubi glo. de lega. 3. l. labeo. de supel. lega.

Verba simpliciter prolata ad intellectum legum
referri debent. l. 1. C. de fructi. & lit. expen.

Verba ad intellectum possibilem referenda sunt.
l. fi. in prim. C. de contrahen. & committend.
stipula. l. stipulatio ista. §. hi qui sunt. de sti-
pulatio.

Verba in potentiori significato intelligi debent.
l. 1. §. qui in perpetuum. si ager uectigal. uel
emphi. peta.

Verba potestatiua non inducunt necessitatem. l.
sape. de offi. praesid. l. non quicquid. de ind. l.

1. C. quo. & quando iud.

Verba legis imperatiua ad priuatum fauorē pro
lata, necessitatem non inferunt, sed consiliū.
l. age cum geminiano. C. de transac.

Verbum equiuocum sumitur in partem digniorē.
§. sed ius quidem. insti. de iu. natu. gen. & ci-
ui. l. queritur. de sta. homi.

A' propria uerborum significatione in dubio nō
est recedendum. l. non aliter. de lega. 1. §. si is
qui. de exercito. actio.

Vbi uerba non conueniunt, non conuenit disposi-
tio. l. 4. §. toties. de dam. infec. l. quod consti-
tutum. de mili. testa.

Verba sunt strictē & propriē intelligēda. l. 1. §.
si is qui nauem. de exercito. actio. l. 3. §. hac
uerba. ubi Bar. de nego. gest.

Verba naturaliter intelligi debent, non ciuilitē.
l. fideicommissum. de conditio. & demon-
stra. l. fin. C. de his qui ue. ata. impe. l. ex ea
parte. §. in insulam de stipulatio.

Verba simpliciter prolata, intelliguntur de actu
simplici, non de qualificato. l. filius familiās.
§. sed. n. meminisse. de donatio. Bar. in. l. lu-
cius. §. quæsitum de lega. 3.

Verba quæ de iure intelligi non possunt, de facto
intelliguntur. l. mulier. §. 1. de conditio. insti. l.
stipulatio ista. §. hi qui sunt. de stipulatio. l.
heredibus. §. si. in fi. ad trebellia.

t

Verba

Verba quæ aliquid præsupponūt, nihil disponunt
 respectu eius quod præsupponūt. l. ex facto. 1.
 de here. insti. l. generaliter. §. si is qui tutorē.
 de fideicommissa. liberta.

Verba enunciatiua regulariter non disponunt. l.
 ex his. C. de mili. testa. l. titia. cū testamen-
 to. in prin. de lega. 2.

Verba potius impropriari debent quàm quod ter-
 tio præiudiciū inferatur. c. super eo. ubi Bal.
 extra de offi. de lega.

Verba quæ in propria significatione operari nō
 possunt, ad impropriam trahuntur, ne super-
 flua reddantur. l. si tam angusti. ubi Angel.
 de seruitu. l. si tibi. ubi Bart. & docto. si cert.
 peta.

Etiam in materia stricta & pœnali, uerba eate-
 nus extenduntur, quatenus patitur illorū pro-
 prietas. l. cū lege. ubi Arcti. de testa.

Verba prolata ad aliū finem quàm expressum,
 non disponunt, nec aliquid operātur. l. in am-
 biguo. de reb. dub.

Verba præsentis temporis, ad tempus testamenti
 restringūtur. l. uxorem. §. testamento pueros.
 de lega. 3.

Verba enunciatiua probant inter partes, quando
 sunt necessaria ad actum in quo proferūtur.
 l. optimam. C. de contrahen. stipulatio. Deci.
 consil. 118. uiso. col. 1. in fi.

Verba

Verba ambigua in delictis, debent capi in melio-
rem, uel mitiorem partem. l. si præses. c. 1.
penul. de pæn. l. hæ enim causæ. in princi. de
suspec. tuto. latè 1as. in. l. diuortio. sol. matri-
mo. col. 3.

Verba simpliciter prolata intelliguntur de primo
actu. l. dotis promissio. de iur. doti. l. boues. §.
hoc sermone. de uerbo. signi.

Verbum ambiguum in una parte alternatiuè po-
situm, per secundum uerbum in altera parte
positum declaratur. l. 1. de reb. dub.

Verbum aliquid etiam in minimo uerificatur. l. si
seruū. §. prætor ait. ubi Bart. de acqui. hære.
in uersic. nota quòd dictio.

Tantum ualet unum uerbum efficax, quantū mil-
le. l. si aliquid. ubi Bal. C. de donatio.

Verba magis declarant animum quàm facta. l. re-
cusari. de acquiren. hæred. l. re coniuncti. de
lega. 3.

Ex uerbis expressa colligitur uoluntas, ex factis
tacita. l. 2. c. 3. ubi glo. 1. c. docto. de pac.

Verba in omni actu siue dispositione ita sunt in-
terpretanda, ne sibi inuicem contradicere ui-
deantur. c. inter dilectos. §. ceterum. de fid.
instru. Bart. in. l. si. §. idem quæsit. de condic.
inde. uersic. circa prædicta.

Verba directa facilius obliquantur quàm econtrà.
glo. singu. in. l. uerbis. de uulga. facit tex. in. l.

scauola. ad trebel. iunc. l. coheredi. §. cum fia-
lia. de uulga. Ratio, quia facilius est descen-
sus, quàm ascensus.

Verborum transpositio dispositionem nō uitiat.
l. quidam test. de pecul. lega.

Non opus est uerbis ex quibus nullus sequitur ef-
fectus. l. uni. in fi. ubi glo. fi. C. de dediti. liber.
tollen.

Verba quāticūq; generalia, non extenduntur
ad incogitata. l. cum aquiliana. de transac. c.
ne quis. ubi glo. 22. quæsti. 2.

Verba generalia restringi debent, ut omnis absur-
ditas euitetur. l. scire oportet. §. aliud. de excu-
sa. tuto. latè las. in. l. marcellus. in. 4. not. ad
trebellia. bonus tex. in. l. 1. ne quid in lo. fac.

Vbi agitur de fauore publicæ utilitatis, uerba ge-
neralia non restringuntur ad habilitatem. l. si
quis in graui. §. utrum. ubi Barto. ad sylla.

Verba generalia restringuntur ex uerisimili mēte
disponentis. l. lucius. 2. §. lucius. 2. de lega. 2. l.
creditor. §. lucius. manda.

Verba generalia accessoriè apposita, ad suū prin-
cipale restringuntur. l. prædijs. in princip. de
lega. 3.

Verba taxatiua casus similes non excludunt. glo.
ordi. in. l. ob es. C. de præd. mino.

Verba taxatiua non excludunt casus ab expressis
tacitè resurgentes. l. precibus. ibi in primū ca-
sum

sum tantum. C. de impube.

Verba presentis temporis ad futura non porri-
guntur. l. si stipulatus fuerim. §. 1. de stipula-
tio. doc. communiter. in auc. ex causa. in fin.
C. de lib. prate.

Verba intelligi debent eo respectu, quo prolata
sunt. l. debitor. §. si. ad trebel. l. si pater. §. qui
duos. & ibi not. Bal. de adoptio. Deci. consi.
283. circa princip.

Verba futuri temporis, quandoq; ad prateritum
referuntur. l. uerbum oportebit. & l. uerbu
erit. de uerbo. signifi.

Vltimo uerbo standum est. l. stichus, imò pamphi-
lus. de manumif. testa. gl. in c. prædicator. 26.
questio. 1.

Vnum & idem uerbum, diuersis respectibus di-
uersam recipit interpretationem. l. 2. ubi glo.
in uerbo manumitti. de offi. proconsul.

Vnum & idem uerbum respiciens plura determi-
nabilia, omnia æqualiter determinat. l. iā hoc
iure. de uulga. & pupil.

Quando unum & idem uerbum refertur ad duo,
expressè uel implicite debet fieri pariformis
ad utrūq; relatio. tex. singul. secundum Barto.
in. l. si. C. de senten. & interlocutio.

Vnum & idem uerbum ad diuersa relatum, non
uniformiter, sed secundum propriam cuiusq;
naturam intelligi debet. glo. ordi. in. l. gallus.

§. quidam rectè. in uerbo nō exprimat. de lib.
& posthu.

Verbum semel positum, & iterum subauditum,
diuersos habet sensus. auc. cessante. & ibi
glo. i. C. de legi. hære. l. nec ullam. §. omnibus.
de petitio. hæredita.

Quando idem uerbum à lege sæpius exprimitur,
nō censetur permitti extensio ad aliud, quàm
nominatum. glo. sing. in cle. i. in uerbo dicece
sanis. extra de iu. patro. quam extollit Ias. in
l. si constante. col. 14. uersicu. 4. limita. solu.
matrimo.

In his quæ sunt iuris uerba, aliàs denotãtia fictio=
nem uel improprietatem, ueritatē significāt.
Bar. in. l. si is qui pro emptore. in. 3. quæstio.
uersic. item queritur. circa prædicta. de usus
capio.

Res magis quàm uerba intuentæ sunt. l. promit=
tendo. in prin. de iu. dot.

Sensus magis quàm uerba spectādus est. l. sed cel=
sus. §. i. ubi glo. in uerbo sequendū. de cōtra=
hen. emptio.

Plerunq; dum proprietates uerborum attenditur,
sensus ueritatis amittitur. c. ppter eā. extra.
de uerbo. signi.

Non mutat substantiam rerum non necessaria
uerborum multiplicatio. l. pediculis. §. labeo.
de au. & argen. lega.

Verba

Verba in dubio, salua ratione recti sermonis intelligi debent. l. plautius. de au. et argē. lega.

Verba quæ multifariam secundum proprietatem intelligi possunt, in quolibet sensu accipi debent. l. cum lege. de testa.

Verba enunciativa geminata, idem operantur quod dispositiva. Bar. in. l. cum scimus. C. de agrico. et censi. lib. xi. l. i. C. de plus peti.

Verba in dubio, ad boni uiri arbitrium reducuntur. Bar. in. l. cum filius. §. pater. per illū tex. de lega. 2.

Verba in contractibus ad mediocritatē reducuntur. l. si quis uenditor. de edil. edic. Deci. con fil. 430. quod supra. col. 1. in fi. uol. 3.

Verba debent intelligi prout melius adaptari possunt. Paul. Castren. consil. 374. uis. circa fin. uol. 1.

Verba contrahentium recipiunt limitationem à dispositiōe legis. l. quæro. §. inter locatorem. loca. l. quidam cū filium. de stipulatio. Alex. consil. 133. super quæ sitis. col. 1. uol. 5.

Verba ab idiotis et uulgaribus prolata, debent intelligi secundū communem uulgī consuetudinem. l. cum autem. C. de dona. ante nup. Roma. consil. 4.

Quotiescunq; unum et idem uerbum reperitur enunciativè et dispositivè prolatum, ad iudicandam eius proprietatem attenditur prola-

tio dispositiua. l. 2. C. de impube. iunc. l. 1. de
su. & legi. Roma. consil. 4.

Verba debent intelligi rebus sic stantibus. glo. in
uerbo potest. in. l. quod seruius. de conditio.
ob causam.

Verba materialiter, & grosso modo prolata, nō
uitiant actum. las. plenè in. l. si quis mihi bo-
na. §. sed quid si mandauit. in. 2. not. de acqui.
here.

Verba deseruiunt intentioni. c. 2. requiris. extra.
de appellatio.

Verba in dubio potius modaliter, quàm conditio-
naliter intelliguntur. l. quero. §. inter locato-
rem. loca. Bar. in. l. cum mota. circa prim. C.
de transac.

Verba quæ possunt dupliciter intelligi, debent in
humaniorē partem interpretari. l. si ubi Bal.
C. de commu. ser. manumif.

Augustinus.
Verba ideò instituta sunt, non ut per ea se inuicē
homines fallant, sed ut eis quisque in alterius
notitiā cogitationes suas proferat. c. is autē.
22. q. 2.

VERITAS, FALSI- TAS, OPINIO.

Veritas est certa rei notitia, habita maximè
per uisum. glo. in auc. de instru. cautel.
in prim.

in prim.

Veritas hincinde sæpius agitata, magis elucescit.
c. graue. 35. q. 9.

Disputando ueritas inuenitur. l. munerum. §. fin.
de mune. & hono.

Veritatis fides, uerborum adminicula non deside
rat. l. 1. C. si mi. ab hære. se absti.

Veritas rerum gestarum erroribus non uitiat.
l. illicitas. §. ueritas. de offi. præsid.

Natura ueritas imaginibus obumbrari nõ debet.
l. filio quem pater. de lib. & posthu.

Vbi ueritas locum habere potest, cessat fictio. l.
nec ei. §. primum. de adoptio.

Non mutat substantiam ueritatis, non necessaria
uerborum multiplicatio. l. pediculis. §. labeo. de
au. & argen. lega.

De futuris contingentibus nõ est determinata ue
ritas. l. si putator. ad. l. aqui. l. uentre. de acqui.
hære.

Cursus temporis non mutat substantiam ueritatis.
l. sicut falsi. C. ad. l. cor. de fal.

Propter nostrum affirmare uel negare, rei ueri
tas non mutatur. l. assumptio. ad municipal.

Eius quod multipliciter exponitur, ueritas igno
ratur. l. in ambiguo. ubi Bar. de reb. dub. Bal.
in. l. scire leges. de legi. idem Bal. & Ias. in. l.
nec quicquam. §. ubi decretum. in princ. de
offi. procon. & lega.

t s

Falsitas

Falsitas nihil aliud est quam immutatio ueritatis. auc. de instru. cautel. & fid. in prim.

Non uidetur omnino falsum, quod iuuatur primordio ueritatis. l. cum filius. §. hares. de leg. 2.

Paria sunt falsum exprimere uel suppressere ueritatem. c. super literis. extra. de rescrip. l. 1. in prim. de fal.

Plus ualet quod in ueritate, quam quod in opinione consistit. §. si quis rem suam insti. de lega.

In his quae à solo animo non dependent, magis attenditur ueritas quam opinio. l. si. in si. de cri. expil. hære. l. 2. §. si pupillo. de usucapio. pro empto. Bar. in. l. is qui putat. de acqui. hære.

Vehemens opinio consona ueritati, postea apparenti, habetur pro ueritate. glos. singularis. in l. si quis extraneus. §. si. de acqui. hæredi. Ancha. notabiliter in consil. stupendo. 349. uiso diligenter. Ias. in. l. certum. si cert. peta.

Quod falsum est nihil est. l. eleganter. §. qui reprobos. de pign. actio. glo. in. l. 2. in uerbo nō habent. C. de hæreti.

Mendax precator penitus carere debet impetratis. Vel, Mendacium necat priuilegium. l. penul. C. si contra ius ueluti. pub. c. sedes. in si. extra. de rescrip.

Nimium altercando ueritas amittitur.

Per plures ueritas melius inuenitur. c. per hoc. §. uerum ubi gemit. de hæreti. in. §.

Finis

Finis scientiæ speculatiuæ est ueritas, practica uero opus. Aristo. 2. metaphy. est supra.

Figmentum ueritati non præiudicat. l. si ancillā.

C. de contrahen. emptio.

Veritas super omnia amanda est. l. cū ita legatum. de conditio. & demonstra.

Quando ueritas & fictio ad idem concurrunt, ueritas præfertur. l. filio pater. de lib. & posthu.

Qui uerum tacet, falsum committit. l. presbiteri citra. C. de epi. & cle.

In spiritualibus magis attenditur ueritas quàm fictio. not. archidia. in. c. 1. per illum tex. de uot. lib. 6.

Qui ueritatem sequitur, deum sequitur. c. quisquis. 11. q. 3.

Melius est pro ueritate supplicium pati, quàm pro adulatione beneficium consequi. c. nemo peritorum. x. 1. q. 3.

Potius tolerandum est omne scandalum, quàm quòd ueritas relinquatur. c. qui scandalizauerit. de regu. iur. in antiq.

Qui ueritatem libere nō pronūciat, proditor est ueritatis. c. nolite timere. x. 1. q. 3.

Qui metu alicuius potestatis ueritatem occultat, iram Dei super se prouocat. c. quisquis. x. 1. q. iij.

Quatuor modis ueritas opprimitur, timore, cupiditate, odio, & amore. c. quatuor. x. 1. q. 3.

Acce

Acceptio nummorum, præuaticatio ueritatis est.
c. qui rectè iudicat. x. 1. q. 3.

Veritas cum non defensatur, opprimitur. c. error.
s. 3. dist.

Præsumptio legis dicitur esse ueritas. tex. est no.
in. l. fi. s. fi. & ibi glo. in fi. de proba. quæ tex.
refert Ias. se didicisse à quodā magno aduoca
to Papiensi in. l. 1. C. de mili. testa.

Ad examinandam ueritatem, omnis iure prodita
debet admitti probatio. l. nec commissa. C. de
libe. cau.

Veritas uulnera patitur, sed non mortem.

Inter amicos sanctius est præferre ueritatem.

Amicus Plato, amicus Socrates, sed magis ami
ca ueritas.

A. Gellius

Solum tempus parens est ueritatis.

VOLUNTAS, MENS, INTENTIO, PROPOSITVM.

Voluntas sensibus dominatur, & in actibus
humanis primum obtinet locum. l. in
conditionibus. ubi docto. in prim. de conditio.
& demon.

Sublata de medio uoluntate, omnis actus est indif
ferens. l. fœdissimam. ubi Bal. C. de adulte.

Voluntas hominis est ambulatoria usq; ad supre
mum ui

mum uitæ exitum. l. 4. de adi. lega.

Voluntas morte finitur. l. 4. loca. l. cum hic status. §. si. de dona. inter ui. & uxo. l. si gratiosè. de rescrip. in. 6.

Moriendo quis uelle uidetur. l. uxorem. §. scæuola. de lega. 3.

Paria sunt aliquid per me fieri, uel per aliū meæ uoluntate. l. filiofamiliās. C. de iu. delibe.

Ea quæ uoluntariè gerimus, non extenduntur ultra, quàm gerantur. l. cum te. C. ne uxo. pro mari. glo. fi. in. l. solum. de offi. procu. Cæsa.

Quæ uoluntate nostra nõ procedunt actiue, nec in præiudicium nostrum, passiue à lege interpretantur. l. si ministerium. ubi Bal. C. de lib. causa.

Quod à sola unius uoluntate dependet, quasi impossibile reputatur. l. apud iulianum. §. constat. de lega. 1.

Ultima uoluntas non potest stare in suspenso. l. fin. communia prædio.

Posterior uoluntas attendi debet. l. si autem. de aqua plu. arcen. l. clari. C. de fideicommiss.

Plenior uoluntas seruanda est. l. si ita scriptū. de hære. insti.

Voluntas coacta, uoluntas est, & operatur effectum uoluntatis. l. si mulier. §. si metu. quod met. causa. l. qui ita. in prin. ad trebel.

Voluntas hominis habetur pro lege. §. disponat. in auc.

in auc. de nup.

Nihil magis hominibus debetur, quàm libertas su-
preme uoluntatis. l. i. in fi. C. de sac. san. eccle.
Varie sunt hominum uoluntates. l. quia poterat.
ad trebellia.

Quicquid sit occasione alicuius inuoluntarij, in-
uoluntarium dicitur. l. qui leuāda. ad. l. rhod.
de iac.

Ex actu nullo legitur quandoq; uoluntas. l. si. de
re. eo. l. legatum. §. pater hortos. de adimen.
lega.

Voluntariae necessitati minimè succurritur. l. si fi-
deiusor. §. qui necessariam. qui satisfac. cog.

Nemo uelle uidetur quod non potest. l. lucius. §.
imperatores. ad municipa. l. si tibi. §. unius. de
optio. lega. c. cum à nobis de senten. excom.

Velle suum cuiq; est, nec uoto uiuitur uno. c. quid
diuersitatem. in princ. ubi glos de concessio.
preben.

Quot capita, tot sententiae. c. sicut in sacramen-
tis. de consecra. dist. 4. glos. in. c. super li-
teris. extra. de rescrip.

Non dicitur nolle qui uelle non potest. l. 4. de ac-
quir. hare. l. pater. in princip. de conditio. et
demon.

Paria sunt uoluntatem uerbis, uel facto declara-
re. l. recusari. ubi glo. de acqui. hare. l. de qui
bus. de legi. l. paulus. rem rat. habe.

Qui

Qui uult unum, censetur uelle omne aliud, sine quo illud esse non potest. Vel, Qui uult consequens, uidetur uelle omne necessarium antecedens. l. illud. de acqui. hare. ad rem mobilē, & l. ad legatū. de procurato. l. deniq; §. interdum de pecul. lega. Fallit ubi antecedens tacite induci non potest. l. hereditas ad statum. de hare. insti.

Bona uolūtas pro facto reputatur. l. si quis in testamento. & l. uter. in fi. de conditio. institu. In maleficijs uoluntas spectatur, non exitus. l. diuus. ad l. cor. de sica.

In maleficijs si factū excedat uolūtātē, attēditur factū nō uoluntas. l. si seruus seruū. §. si quis insulam. ad l. aquil. l. qui saccum. de furt.

Eadem seueritate uoluntatem sceleris, qua effectum puniri, iura constituunt. l. quisquis. in prin. ad l. iul. maiesta. l. is qui cum telo. ad l. cor. de sica. l. si quis nō dicā. C. de epi. & cle.

Voluntas & propositum distinguunt maleficia. l. qui iniuriæ. & l. uerum est. de furt.

Quicquid agūt homines, intētio iudicat omnes. l. i. ubi glo. & docto. C. ad l. corne. de sica.

Effectus contingens præter intentionem agentis, non consideratur. l. qui foueas. & l. si putator. ad l. aquil. l. 2. in fin. de conditio. & demonstra.

Ea quæ sunt uoluntatis, à persona non separātur. l. 4.

- l. 4. loca. c. si graciosè. de rescrip. in. 6. Ange.
 in. l. illa institutio. de here. instituen.
 Quæ ab initio sunt uoluntatis, ex postfacto sunt
 necessitatis. l. sicut. C. de actio. & obligatio.
 Propositum in mente retentum nihil operatur. l.
 si repetendi. de conditio. ob cau. l. cum in plu-
 res. §. locator loca. sed non probat.
 Ei qui suæ mentis non est, culpa imputari non po-
 test. l. sed & si. §. 1. ad. l. aquil.
 Vbi mens est certa, de uerbis non curatur. l. 3. C.
 de lib. præt. l. non aliter. de lega. 3.
 Mens est potentior uerbis. l. labeo. in fi. de supel.
 lega.
 Nullum maius est mētis nostræ testimoniū, quàm
 qualitas inspecta uerborum. Bal. in. c. 1. extra
 de testi.
 Idem operatur oppositum in opposito, quod pro-
 positū in proposito. l. fi. §. fi. de lega. 3. l. qui
 quartam. de lega. 1. l. si ut proponis. 2. C. de
 nup. l. si ex toto. in prim. de lega. 1.
 Sapientis est in melius mutare propositum. l. nō-
 nunquam. ubi gl. de colla. bono. insti. de lega.
 in prim. & ibi Angel. Are.
 Voluntas intelligitur cum effectu. l. si constiterit.
 ubi glo. fini. regundo.
 Voluntas post mortem non renascitur. l. 1. in fin.
 C. de sac. san. eccle. docto. in. l. centurio. de
 uulga.

Malus euentus bonæ intentioni minimè imputatur. c. de occidendo. 23. quæsti. 5. c. illa. 15. quæsti. 1.

Qualitas actus agentis intentionem demonstrat. l. non codicillum. c. de testamen.

Qualis est actus, talis præsumitur animus. l. si nõ conuitij. C. de iniur.

Actus sequens, præcedentem intentionem declarat. §. pauonum. insti. de re. diuisio.

In omnibus ab animo dependentibus, magis attenditur intentio, quàm factū. l. etiam. §. 1. ubi Bal. & Alex. in. 4. not. solu. matrimo. l. 1. §. diuus. de fidei.

Vbicunq; aliquid potest fieri duplici intentione, probatur intentio per sacramētum. Bal. in. l. atqui natura. §. cum me absente. de neg. gest. quia in consistentibus in animo, statueretur assertioni alicuius cum iuramento. glo. in. §. alie. insti. de actio.

Propter nimiam uerborum subtilitatem, latitudo uoluntatis impediri non debet. l. uni. in fi. C. ut actio. ab hære.

Voluntaria conditio non extenditur, sed formaliter est adimplenda. l. meuius. & l. qui hæredi. de cōdi. & demō. Bar. & doc. in. l. gallus. §. & quid si tantum. de lib. & posthu.

Verbum uolo, est fons & radix omnium actuum, & dispositionum. Alex. consil. 190. plura

narrata. uol. 6. doc. in. l. 1. in princ. C. de sum. trinita.

Verbum uolo est ab omni necessitate abstractū,
 & regulis iuris non submissum. l. ante litem.
 de pecul.

Verbum uolo, denotat adeò liberum arbitrium,
 quòd quis potest præferre iniquum æquo. l. fi.
 de commissa. §. quanquàm. de lega. 3.

Verbum uolo, in principe habet um legis, & ra
 tionis. §. sed quod principi. insti. de iure natu.

Necessitas non habet meritum, sed uoluntas. Bal.
 in. l. ex placito. col. 3. C. de re. permu.

In præiudicium tertij, uoluntas mutari nō potest.
 l. quæsitum. de ser. exportan.

Ex sola uoluntate, tacita uel expressa, concurren
 te potentia, inducitur actus. c. cum super. de
 off. de lega. Ias. in. l. barbarius. circa prin. uer=
 sic. item potes. de off. præto.

Qui non uult quando potest, consequens est, ut
 cum uelit nō possit. l. multū interest. C. si quis
 alt. uel sibi. l. quod sponsæ. C. de dona. ante
 nupti.

Inanis est uoluntas nisi adsit potentia. l. nolle adi
 re. & ibi not. Alex. in princ. de acqui. hære. l.
 pater seuerinam. in prin. de condi. & demon.

Voluntas alicuius talis esse præsumitur, qualis es
 se debet. Bal. in. l. 1. in. §. col. C. de sacro. eccl.

Actibus in cunctis dominatur sola uoluntas.

Vltimum

VLTIMVM, EX

TREMVM.

VLtimum terribilium mors. l. ultimum. de poenis.

Vltima derogant primis. l. pacta nouissima. C. de pac. l. si mihi. §. in legatis. de lega. 1.

Vltima uoluntas est ambulatoria, & reuocabilis. l. 4. de adimen. lega.

Vltima opinio in dubio censetur approbata. l. qui filium. §. sabinus. ubi glo. ordi. ad trebell.

Vltimum uerbum praeualet. l. stichus imò pāphius. de manu. testa.

Vltima mora nocet. l. illud. de pericu. & commo. rei uendi.

Vltimo substituens ceteros onerasse non intelligitur. l. uel singulis. de uulga.

Vltimus dies termini, totus debitori conceditur. §. omnis. inst. de uerbo. obligatio.

Vltimus soluens solutum repetit. l. cum duo. ubi Barto. de condictio. indebi.

Vltimo loco dicta magis inhaerent memoriae. Specula. ti. de disput. §. post hoc autem. in fi.

Acceſſit uobis (ornatiſſimi iuuenes) hic ſecundus liber præter intentionem quidem, cum (ut initio teſtati ſumus) nihil præ ſe ferat ingenij, laboris uerò permodicum. At uerò non ne-

gligenda utilitas inde proditura est, si cui uobis
 usui esse possint praescripta axiomata, ex nostro
 praeepto didiceritis. Nempe eorum maior pars,
 non ex uerbis, sed ex mente legum deprompta in-
 uenietur. Proinde uestrum erit studium, singulo
 quoque die sex, aut decem meti, intellectuique affi-
 gere: nec tamen sola memoria contenti esse, sed le-
 ges ipsas diligenter excutere, ut quo nam pacto
 a doctoribus inducta fuerunt subtiliter perpen-
 datis. Quod si ex diurno studio, unius tantum le-
 gis mentem asecuti fueritis, non omnino uobis ea
 dies perierit. Quippe nullam artem numero, uel
 quantitate metimur, sed modo: omnisque discipli-
 nae apprehensio, non laboris quidem, sed in-
 genij officium desiderat. Quobrem
 ille sciat omnes se leges facile
 tractaturum, qui unam
 tantum bene per-
 tractare di-
 dicerit.